

Quan despertin les heroïnes

Maia

Abstract

Català

Les heroïnes literàries del segle XIX han passat a la història per ser dones trencadores, inconformistes i, fins i tot, han estat qualificades d'insuportables. El que pretenc demostrar amb aquest treball és que el seu caràcter rebel, és la seva resposta davant la societat patriarcal, que porta oprimint, silenciament i rebaixant les dones des dels inicis dels temps pel simple fet de ser-ho. Així doncs, vull comprovar si podrien ser dones feministes en una societat com la d'avui.

Per fer-ho, he seleccionat quatre clàssics de la literatura universal que tenen com a protagonista una dona: *Cims borrascosos*, *Madame Bovary*, *Donetes* i *Casa de nines*. Havent-los llegit i estudiat el respectiu context social, he depurat el caràcter de cada protagonista de les influències de la societat patriarcal.

Un cop acabat l'estudi he pogut concloure que es compleix la meva hipòtesi. Per tant, si les protagonistes de les grans obres vuitcentistes despertessin avui, serien feministes.

Castellà

Las heroínas literarias del siglo XIX han pasado a la historia por ser mujeres rompedoras, inconformistas y, según apara quién, insoportables. Con mi trabajo pretendo demostrar que su carácter rebelde es la respuesta que tienen delante una sociedad patriarcal que oprime, silencia y rebaja a las mujeres des de los inicios por el simple hecho de serlo. Así pues, quiero comprobar que si las heroínas literarias despertasen hoy serían mujeres feministas.

Para ello, he seleccionado cuatro clásicos de la literatura universal que tienen como protagonista una mujer: *Cumbres borrascosas*, *Madame Bovary*, *Mujercitas* y *Casa de muñecas*. Habiéndolos leído y estudiado el contexto social de cada uno, he podido depurar el carácter de cada protagonista de las influencias de la sociedad patriarcal.

Una vez terminado el estudio he podido concluir que mi hipótesis se cumple. Por todo esto, si las protagonistas de las grandes obras decimonónicas despertasen hoy, serían feministas.

Anglès

Literary heroines of the 19th century are known for being maverick, nonconformist and even unbearable. What I intend to demonstrate with this project is that their rebel personality is

only an answer in front of the patriarchal society, which has been oppressing, muting and undervaluing women since the beginning of times, without any pretext but their sexual condition. Therefore, I want to prove that if literary heroines woke up today, they would be feminists.

In order to achieve my objective, I have selected four universal classics, which have a woman as the protagonist: *Wuthering heights*, *Madame Bovary*, *Little women* and *A doll's house*. After reading the books and studying each social context, I have been able to discover the true essence of every heroine without being influenced by the patriarchal society.

Once I have finished the study, I have concluded that my initial hypothesis is true. For that reason, I can definitely state that if literary heroines from the 19th century woke up today, they would be feminists.

Índex

Introducció	1
Heroïnes literàries	2
Catherine Earnshaw – Emily Brontë	4
Emily Brontë	4
<i>Cims borrascosos</i>	8
Context històric	6
Context històric de la dona	7
Catherine Earnshaw	9
Emma Bovary – Gustave Flaubert	11
Gustave Flaubert	11
<i>Madame Bovary</i>	12
Context històric	13
Context històric de la dona	14
Emma Bovary	16
Josephine March – Louisa May Alcott	20
Louisa May Alcott	20
<i>Donetes</i>	20
Context històric	21
Context històric de la dona	22
Josephine March	24
Nora Helmer – Henrik Ibsen	28
Henrik Ibsen	28
<i>Casa de nines</i>	29
Context històric	30
Context històric de la dona	31
Nora Helmer	33
Eren feministes les heroïnes literàries?	36
Catherine Earnshaw	39
Emma Bovary	42
Josephine March	46
Nora Helmer	49
Conclusions	52
Bibliografia	54
Annexos	60

Introducció

És una veritat universalment coneguda que les dones, al llarg de tota la història, han estat oblidades, invisibilitzades i silenciades.¹ No obstant, ara estem vivint una època de canvis, fruit de totes les lluites que avantpassades nostres van guanyar.

Moltes d'elles tenien un esperit revolucionari i un afany de llibertat que va quedar reprimat o, fins i tot, esborrat pel seu context patriarcal. Amb el meu treball de recerca vull comprovar, segons crec jo, que si les heroïnes literàries del segle XIX despertessin avui serien feministes.

Per dur a terme la descoberta de la meva hipòtesi, llegiré quatre clàssics de la literatura universal que tenen com a protagonista una dona trencadora. Els quatre títols en què em basaré, els quals pertanyen a la segona meitat del segle XIX, són: *Cims borrascosos*, d'Emily Brontë; *Madame Bovary*, de Gustave Flaubert; *Donetes*, de Louisa May Alcott i *Casa de nines*, d'Henrik Ibsen.

En la meua part teòrica em centraré a extreure la màxima informació de cada protagonista per fer una anàlisi detallada de la seva personalitat. També m'informaré detingudament sobre el seu context històric, tenint en compte factors com el país on viuen, les revolucions històriques i la seva situació com a dones.

La part pràctica del meu treball consistirà a examinar el seu caràcter, tenint present els factors que no van permetre el seu alliberament, com el seu context històric, polític i cultural, per saber si correspon al d'una dona feminista d'avui dia.

He escollit aquest tema perquè, en primer lloc vull donar veu a totes les dones que no en van tenir al seu moment. D'altra banda, des del primer moment he tingut clar que volia vincular el meu treball a la literatura.

El mètode d'anàlisi a partir de lectures el vaig decidir d'aquesta manera perquè vaig pensar que així no hauria de dependre de ningú, més que de mi mateixa, per poder realitzar el treball.

¹ Referència al famós inici d'*Orgull i prejudici*, escrit per Jane Austen.

També vaig pensar que afrontaria amb més passió el meu treball si feia alguna cosa que m'agradés, com és llegir.

Heroïnes literàries

Una heroïna literària és, segons l'Institut d'Estudis Catalans, la protagonista principal d'una llegenda, d'una narració, etc. En l'àmbit literari no fa referència a un personatge que sobresurt per les seves característiques morals, ni per tenir poders extraordinaris com ara una força desmesurada, ni per posseir qualitats superiors com la intel·ligència. És tan sols la protagonista de la història. Els fets es desenvolupen entorn d'ella i fan que avanci l'acció.

En el meu cas, he volgut treballar les heroïnes de la literatura del segle XIX per realçar la seva importància i destacar els seus valors de dones lluitadores, que podrien ser incloses en la categoria d'heroïnes de ficció.

En primer lloc, parlaré de Catherine Earnshaw, la filla petita d'una família benestant d'Anglaterra. És la protagonista de *Cims borrascosos*, obra escrita per Emily Brontë.

En segon lloc, coneixerem Emma Bovary, una somiadora francesa que anhela que el seu marit la faci feliç. L'autor del llibre al qual pertany, *Madame Bovary*, és Gustave Flaubert.

A continuació, m'acostaré a Josephine March, la germana valenta d'una família americana que viu en un context de la Guerra Civil. Louisa May Alcott n'és la creadora. L'obra que donà a conèixer l'heroïna s'anomena *Donetes*.

Per últim, parlaré de Nora Helmer, una noruega que en principi tan sols sembla la dona d'un banquer reconegut, però que acaba sorprenent amb el primer cop de porta de la història. Ella és la protagonista de l'obra teatral *Casa de nines*, escrita per Henrik Ibsen.

Totes elles viuen en un entorn que les oprimeix i les tracta com a inferiors i, tot i així, fan front a les adversitats per poder tirar endavant.

El moviment feminista pròpiament dit no existia en aquells temps, tot i que començaven a aparèixer certes inquietuds, a nivell tant individual com col·lectiu per part de les dones. Amb tot, la majoria d'elles no tenien consciència de gènere, és a dir, no sabien que les desigualtats que havien de suportar eren una construcció social que, amb la seva pròpia lluita, podien enderrocar.

Tot i així, pretenc depurar el seu caràcter d'actituds condicionades per la societat de la seva època per saber si el seu pensament més natural és alliberador i fort. De ser així, aquestes quatre protagonistes podrien encaixar perfectament en el nostre dia a dia i lluitar per l'alliberament femení.

Per començar, després d'haver contextualitzat l'obra i haver presentat l'autora, introduiré el llibre en qüestió. Seguidament, em centraré en el seu context històric i el context de les dones del seu temps. A continuació, faré una anàlisi del comportament de cada heroïna, remarcant aquells punts que la fan especial.

Per acabar, després d'haver fet aquests processos amb cada llibre, passaré a la reflexió del caràcter de cada una d'elles per descobrir si les heroïnes del segle XIX tenien dins seu un component feminista.

Catherine Earnshaw – Emily Brontë

Tenint la sort de gaudir d'una biblioteca i d'haver nascut en una família liberal, Emily Brontë va poder crear un personatge rebel i inconformista: Catherine Earnshaw. La protagonista ha arribat fins avui per formar part d'una de les històries d'amor impossible més importants de la literatura.

Ha estat jutjada de capritxosa i malcriada, però havent estat creada per una dona de pensament lliure, s'amagarà alguna cosa més rere Catherine Earnshaw?

Emily Brontë

Emily Brontë, l'autora de la novel·la, no era l'única de la família que destacava pel seu talent. Les dues germanes més grans, Elizabeth i Maria, van morir de tuberculosi, però Charlotte, Anne i Branwell eren ments creatives. El germà, era pintor i les tres noies, sota el pseudònim de Currer, Acton i Ellis, es dedicaven a la literatura. La relació entre ell i les germanes mai va ser gaire bona.

Des de ben petites, les tres germanes passaven hores al menjador escrivint i compartint històries. Inventaven mons imaginaris i personatges fantàstics que inspirarien les seves publicacions més madures. Tractaven temes inapropiats per les dones de l'època, com la noblesa, la mort o la crueltat de la vida. Incloïen escenes gairebé pornogràfiques, luxurioses i tocaven també la temàtica homosexual.

Volien donar la imatge de dones verges indefenses que mai havien sortit del seu poble, per no escandalitzar la població quan es publicuessin les seves obres revolucionàries. De fet, no es van atrevir a revelar la seva veritable identitat fins que els llibres van tenir un cert èxit perquè, de saber que eren dones les que havien escrit les obres en qüestió, la censura encara hagués estat major. Tot i així, quan Charlotte era l'única germana que quedava viva, va editar els llibres d'Emily i Anne, en va escriure els pròlegs i va explicar la història de la família. Per netejar el seu nom, va estendre la idea que, com eren dones, no entenien els temes compromesos que tractaven.

Emily era una dona reservada i tímida. Gaudia de la companyia de la seva família i li costava relacionar-se amb gent desconeguda. Va marxar de casa tan sols en dues ocasions. Mai es va casar i hi ha indicis que va estar enamorada d'una noia que va conèixer en una estada a

Brussel·les, mentre estudiava. Tot i el secretisme que desprenia, tenia un caràcter fort i gairebé tan cruel com el protagonista masculí de la seva novel·la. S'ha explicat que va arribar a pegar tan fort el seu gos que li va treure llàgrimes de sang.

M'aventuro a afirmar que si Emily fos viva, a dia d'avui seria una important autora feminista. A l'obra que ens ocupa, i que va resultar ser la més exitosa, *Cims borrascosos*, tracta temes que eren prohibits per a les dones escriptores. Parla de la violència domèstica i de l'alcoholisme centrats principalment en Heathcliff i Hindley. Especialment el primer, ha passat a la història com un heroi romàntic quan, en realitat, és un violador i un maltractador. Emily no va veure gaire món per poder de descobrir les cares fosques del món; el seu germà, Branwell, n'era una representació. Tot i així, durant les nits, Emily cuidava d'ell i es dedicava a escriure la seva obra més important.

Cims borrascosos

Lockwood arriba l'any 1801 a Cims Borrascosos per pactar el lloguer de la Granja dels Tords. Instal·lat a la nova casa, demana a Ellen Dean, la criada, que li expliqui tota la història de la família.

Filla del senyor i la senyora Earnshaw, Catherine neix a Cims Borrascosos, una finca de família adinerada. És la germana petita de Hindley, amb qui té bona relació fins que un dia arriba un nen orfe a la casa. El pare el troba sol quan va a Liverpool un matí i decideixen adoptar-lo amb el nom de Heathcliff.

Catherine i ell s'entenen molt bé. Juguen junts com dos nens i es fan companyia, ja que ningú més els comprèn; les seves maneres de gaudir semblen salvatges als altres membres de la família. Quan el pare mor, Hindley es queda amb tots els béns de la família i comença a tractar Heathcliff com un esclau. L'allunya de la seva germana petita tot i que continuen veient-se d'amagat.

Al cap d'un temps, Catherine passa una temporada a casa dels Linton, els veïns, a la Granja dels Tords. Quan torna a Cims Borrascosos, sembla una persona totalment diferent. Rebutja el comportament de Heathcliff i actua polidament. S'ha convertit en la senyoreta que els seus familiars desitjaven que fos.

Tot i saber que està profundament enamorada de Heathcliff, decideix casar-se amb Edgar Linton, a qui simplement estima. En saber la notícia, Heathcliff desapareix una llarga temporada.

Quan torna, amb modals de cavaller i diners a la butxaca, va a visitar la família Linton. Edgar no el vol ni veure, però la passió continua present entre ell i Catherine. Cada visita que fa a la parella acaba desastrosament. Ella comença a embogir a causa dels mal de caps que comporten les baralles entre el seu marit i el seu amant. Com a conseqüència, emmalalteix durant l'embaràs i acaba morint en donar llum. La bella nounada rossa serà batejada amb el seu mateix nom.

Hindley Earnshaw, arruïnat i embrutit per beguda, ven la finca de Cims Borrascosos a Heathcliff, poc abans de morir. Aquest últim també es queda amb el seu fill, Hareton.

Paral·lelament, Isabella, la filla petita dels Linton, s'enamora de Heathcliff. Aquest aprofita l'ocasió i contrauen matrimoni per provocar gelosia a Catherine, enrabiar Edgar i poder quedar-se amb els béns de la família. Heathcliff viola Isabella i ella escapa lluny. Ell, quan s'assabenta que la mare ha mort en donar a llum, fa portar el seu fill fins als Cims.

Mentrestant, a la Granja dels Tords, Catherine es va fent gran i el malvat protagonista la força a casar-se amb el seu fill Linton. Quan aquest últim mor, el seu pare es queda amb els béns de la noia, els dels Cims i els de la Granja.

La jove vídua comença a fixar-se amb Hareton i l'ensenya a llegir. Poc després, Heathcliff mor i és enterrat al costat de la seva estimada, com sempre havia desitjat. La història se salva del final tràgic amb el casament de Catherine i Hareton. Hereten les dues cases i comencen una vida de llum i esperança, sense arrossegar esperits que els torturin fins el seu últim dia.

Context històric

Cap finals del segle XVIII la societat estava dividida en estaments, la característica principal dels quals era la desigualtat social. Els privilegiats, dividits en clergat i noblesa, no pagaven impostos i eren grans propietaris de terres i immobles. A més gaudien de concessions honorífiques, econòmiques i fiscals. Tan sols representaven el 4% de la població total.

D'altra banda, l'estament no privilegiat formava el 95% del gruix de la població. Eren discriminats legalment i socialment: no tenien cap prerrogativa i carregaven tot el pes fiscal.

Acostumaven a treballar per a les persones de l'estament privilegiat. Es dedicaven al camp, a l'economia, a l'artesania i a feines urbanes, entre d'altres.

El parlamentarisme anglès va caure en el moment que la burgesia va començar a agafar força per enfrontar-se al sistema que la discriminava, l'Antic Règim. Pensadors liberals iniciarien el que seria *El segle de les llums*, un període basat en la raó, el progrés i el coneixement.

Els caps absolutistes es trobaven en perill davant les demandes del liberalisme i iniciaren un model nou de govern, el despotisme il·lustrat amb el qual intentaren destruir l'oposició i iniciar reformes. Tot i així mai renunciaren a l'absolutisme, motiu pel qual aquest nou sistema fracassà, ja que era impossible millorar sense trencar els esquemes de l'Antic Règim.

A més, també va tenir lloc la primera Revolució Industrial, que va tenir unes importants conseqüències que van modificar la societat. Per començar, la població anglesa es triplicà al llarg del segle XIX. A les fàbriques, la situació laboral era miserable. Els proletaris, en la seva gran majoria, depenien directament de l'amo. No hi havia lleis que reguessin la seva feina i eren víctimes d'abusos inhumans. Al seu torn, els burgesos propietaris de les fàbriques van enriquir-se desmesuradament a costa del patiment dels seus treballadors.

Tot i així, la societat en què viu la família de Catherine Earnshaw està formada per classes benestants que viuen allunyades de la societat industrial anglesa.

Context històric de la dona

“En nom de la naturalesa, el Codi civil estableix la superioritat absoluta del marit dins la parella i del pare de família, així com la incapacitat de la dona i de la mare. La dona casada deixa de ser individu”²

Tot i que el segle XVIII i XIX destaquen per ser una època de canvis i de pensament liberal, les desigualtats de gènere es van accentuar.

En l'àmbit burgès, que és el que ens ocupa en aquest llibre, el cap de la família era l'home. Demostrava un estatus elevat el fet que tots els ingressos provinguessin d'ell i la dona pogués quedar-se a casa. Elles es dedicaven principalment a llegir i a portar una vida dedicada a l'oci. De les feines de la casa, si no se n'ocupaven elles, se n'ocupava el servei domèstic, que

2 Fragment del Codi Civil anglès del segle XIX.

habitualment també estava format per dones. Preferiblement contractaven noies joves solteres que no estiguessin compromeses, ni amb un home ni amb una família, així asseguraven la seva plena dedicació a la casa, on acostumaven a treballar gairebé tota la vida. Havien d'estar disponibles des de les sis del matí fins les onze de la nit. Si era precisa la seva ajuda fora d'hores de servei també tenien l'obligació d'atendre.³

Les dones no tenien gaire més llibertat que les criades, es trobaven en igualtat de condicions. L'home, en ser l'únic portador d'ingressos a la família, generava relacions de dependència envers els altres membres. Elles no podien anar a la universitat, no podien demanar crèdits i tampoc podien ser posseïdores de béns. En el cas de tenir només descendència femenina, el marit d'una de les filles era l'hereu. En canvi, si la filla es casava amb un home i aquest moria, era el pare d'ella qui es quedava les seves pertinences.⁴

Els matrimonis, en la gran majoria de casos de famílies benestants, havien d'estar autoritzats pel pare de la noia. Sovint hi havia negocis entremig si eren persones adinerades. Ambdues famílies es posaven d'acord per fer una aportació econòmica a la parella i el notari s'encarregava de fer els tràmits. L'amor i el matrimoni no anaven lligats. És per això que no eren freqüents les relacions entre dos membres de diferents classes socials.

Tot i haver aquesta moral pública tan estricta, en l'àmbit privat la sexualitat era representada desenfrenadament. La norma habitual era l'adulteri, la promiscuïtat i la pedofília. A nivell sexual les dones eren subordinades. Havien d'actuar, per deure, amb actitud submissa alhora que havien de procurar fer sentir plaer al marit.

Els prostíbuls també es van popularitzar, omplint-se amb "treballadores" – majoritàriament explotades – provinents de les colònies angleses. Sovint es veien forçades a prostituir-se perquè no tenien una alta manera d'aconseguir ingressos per viure. Els locals se situaven prop dels teatres o altres espais d'oci masculí. També hi havia prostíbuls homosexuals, situats en barris més discrets.

Cal destacar que durant el segle XIX va sorgir el sufragisme, moviment que demanava el dret de vot femení. Els èxits d'aquest moviment van ser molt lents i graduals. El seu desig de ser

³ Segons Ellen Dean, narradora de l'obra i criada de *Cims Borrascosos*.

⁴ Aquest cas es veu reflectit al llibre. Heathcliff vol que el seu fill, sabent que li queda poca vida, es casi amb Catherine Linton i així quedar-se les seves riqueses.

iguals que els homes no es va aconseguir fins un segle més tard, l'any 1928, en part gràcies a Emmeline Pankhurst, sufragista anglesa.

Catherine Earnshaw

Catherine Earnshaw gaudeix una bellesa excepcional que la salva del rebuig que la seva família podria desenvolupar envers ella degut al seu caràcter fort i explosiu. Els seus ulls blaus i els seus tirabuixons daurats captiven a tothom. Des de ben petita s'allunya de ser la preferida de la família i no destaca especialment per la seva dolçor i amabilitat.

És una noia tossuda i dolenta, segons el seu pare. Quan encara és una nena, rep alguna bufetada per part d'aquest quan ell considera que no es comporta correctament. Tot i així, els esforços del senyor Earnshaw per fer que la seva filla sigui una noia amb modals i bones maneres tenen conseqüències inesperades. L'ambient violent que l'envolta provoca que ella s'enforteixi i conseqüentment desenvolupi el caràcter dur, l'actitud decisiva i la valentia d'enfrontar-se davant les adversitats o injustícies sense por. Així doncs, en créixer, no dubta a plantar cara als altres membres de la família si ho troba oportú.

Quan arriba Heathcliff a la casa es fan amics i comparteixen estones junts. Ella l'ajuda a treballar i juguen durant les tardes. Creixen salvatges sense la necessitat de dependre del senyor Earnshaw, qui també es desentén d'ells ja que s'adona que no pot fer res per mantenir-los disciplinats. Deixen d'anar a missa els diumenges, s'escapen de casa per anar a fer excursions o desapareixen sense dir res i, en tornar, reben un càstig. Per Catherine, aquesta és l'època més feliç de la seva vida. Viu lliurement, preocupant-se únicament de gaudir i somiar desperta. La relació que té amb Heathcliff és la més pura i sincera que tindrà mai. S'entenen entre ells millor que amb qualsevol altra persona.

Durant les cinc setmanes que conviu amb els Linton es converteix en una persona diferent. La família veïna l'educa com una filla més. Catherine adquireix els modals de les noies de classe benestant de l'època i deixa enrere les ganes de gaudir com una nena petita.

Tot i així, veurem que no perd el seu caràcter rebel i decidit. Un dels punts crucials de la novel·la és quan Edgar Linton li demana matrimoni, poc després de l'estada a casa seva. Ella l'aprecia i li té afecte però no l'arriba a estimar com estima Heathcliff. La passió que hi ha entre ell i Catherine no la trobem en cap altre personatge. Tot i així, sap que si es casa amb ell acabarà degradant-se. No es troben en la mateixa posició social i és conscient que no li convé.

Durant la temporada infernal, fosca i destructiva, que tindrà conseqüències negatives en el seu embaràs, la protagonista intenta mantenir-se tan ferma i serena com pot, però la situació la supera. Els dos homes més importants de la seva vida es desitgen la mort mútuament. Els seus encontres són catastròfics i desagradables, moguts per la gelosia i la ràbia. Ella els estima a tots dos i estar convençudíssima que no vol haver d'escollir, com Edgar li demana. Cada vegada que Heathcliff els fa una visita, Catherine acaba esgotada emocionalment.

En aquest període la protagonista desenvolupa actituds de bogeria. Té continus atacs d'ira desenfrenada. El dia que Edgar li demana que decideixi amb qui vol quedar-se dels dos, després de dir-li que la deixi en pau, Ellen Dean la troba donant cops de cap contra el sofà. Després d'aquest episodi, Edgar Linton es tanca al seu despatx durant un temps i es submergeix en la lectura, que serà l'únic que el mantindrà viu i despert.

Per la seva banda, Catherine es refugia a la seva habitació perquè cau malalta. S'aïlla completament i ocasionalment permet l'entrada a les criades, que l'alimenten i la cuiden. En una ocasió, després d'estripar un coixí amb la boca en un atac d'ira, pregunta a Nelly si veu una cara desconeguda davant seu quan, en realitat, és el seu propi reflex. Després d'uns mesos amb una forta febre cerebral, Catherine acaba morint, però el seu esperit continua viu durant tot el llibre.

Emma Bovary – Gustave Flaubert

Què pot passar si mai aconsegueixes tenir la vida que de petita sempre t'havien promès? On queden els somnis i les esperances quan entres al món real? I què passa si ets una dona i no ets feliç amb la vida que portes?

El destí no sembla gaire clar, i menys ho va ser per a Emma Bovary, protagonista de *Madame Bovary*, la creació més important del realisme de Gustave Flaubert.

Gustave Flaubert

El creador francès de *Madame Bovary* va néixer en una família benestant. Del matrimoni entre Achille Cléophas Flaubert i Anne Justine Caroline Fleuriot només van sobreviure 3 dels 6 fills que van tenir: Achille, Caroline i Gustave.

A Rouen va cursar els seus estudis bàsics i el batxillerat i després es va traslladar a París per poder estudiar Dret, l'any 1840. Allà es va relacionar amb figures com Victor Hugo i Émile Zola i també va conèixer Louise Colet, amb qui més endavant mantindria una relació epistolar amorosa. Tot i així, quatre anys més tard va abandonar els estudis i la capital per tornar a la seva ciutat natal amb la seva mare.

L'any 1848 va escriure la primera versió de *La temptació de Sant Antoni*. L'èxit de l'obra no va ser l'esperat i per recuperar els ànims va emprendre un viatge per Orient amb el seu gran amic Maxime du Camp. Enlloc d'airejar els seus pensaments, va tancar-se en ell mateix i va començar a imaginar la protagonista de la seva propera novel·la.

En tornar a casa es va submergir en la meticulosa i rigorosa elaboració de *Madame Bovary*, que duraria fins a 56 mesos. L'any 1856 es va publicar per primera vegada en fulletons per a la revista "Revue de París". Va ser acollida amb gran èxit però també va haver d'afrontar un judici acusat d'atemptar contra la moral i la religió. Afortunadament va ser declarat innocent.

L'any 1869 reprengué l'estudi costumista i d'aquest en va resultar la segona versió de *L'educació sentimental*. Mesos després, soldats prussians van ocupar casa seva i arran d'aquests fets van començar els seus atacs nerviosos.

La mort de la seva mare al 1872 i la mala situació econòmica que estava vivint van fer que l'escriptura fos el seu refugi. Va envellir ràpidament i finalment moriria amb 58 anys per una hemorràgia cerebral.

Madame Bovary

Emma és una noia jove apassionada de les lectures que somia a trobar l'amor i viure en un món de festes i plaers. Sembla que les seves fantasies s'acompleixen quan es casa amb Charles Bovary, un metge molt treballador.

Charles viu entregat al seu ofici i, en ocasions, ha de passar dies fora de casa per atendre els seus pacients. Emma comença a avorrir-se ja que el seu marit no veu la vida des de la mateixa perspectiva luxosa i tampoc dedica tant de temps a la seva relació com ella voldria. La tristesa de la jove creix fins que cau malalta i Charles troba oportú anar a viure a Yonville.

Allà dona a llum una nena, Berthe. Emma hauria desitjat tenir un nen perquè pogués ser lliure i no haver de patir les limitacions econòmiques i socials de les dones. Una dida s'encarrega de cuidar de la petita i l'esperit maternal de la mare no apareix en cap moment.

Charles tracta amb el farmacèutic del poble, el senyor Homais. Emma, paral·lelament, comença a relacionar-se amb Léon Dupuis, un aprenent de Dret. Es troben d'amagat i parlen de les coses belles de la vida. S'enamora profundament del jove fins que aquest marxa a París per poder acabar els seus estudis. Per omplir el buit que sent, compra a Lheureux, un comerciant, objectes luxosos que es compromet a pagar a terminis.

Dies després, la nostra protagonista coneix Rodolphe Boulanger, un seductor amb qui es relaciona amb l'excusa de muntar a cavall per millorar la seva salut. Les seves trobades cordials acaben convertint-se en intenses i passionals. Troba en ell tota l'emoció que el seu marit no és capaç de desprendre i que ella tant necessita. Emma depèn de Rodolphe fins un nivell que resulta tòxic. Per por que aquest marxi de la seva vida, li proposa escapar junts de nit. El dia de la fuga, ell la deixa plantada i li fa arribar una nota. En acabar de llegir-la, Emma intenta suïcidar-se.

Charles viu tan entregat a la seva feina que no sospita ni se n'adona mai de l'adulteri d'Emma. Es preocupa quan la veu deprimida i fins i tot la porta al teatre de París per animar-la.

A la capital coincideixen amb Léon. Ell i Emma reprenen la seva història d'amor, primer amb l'excusa que servirà d'ajuda per tramitar l'herència del pare de Charles i, després, fingint que va a classes de piano.

Passades unes setmanes, Lheureux exigeix a Emma tots els diners que li deu i l'amenaça amb embargar-la. Ella és incapaç de pagar el deute i tampoc troba ningú que l'ajudi. Finalment acaba suïcidant-se amb arsènic del farmacèutic. Uns dies després, Charles descobreix les cartes d'amor que Léon i Rodolphe enviaven a la seva esposa. Aquell mateix dia Berthe troba el seu pare mort al jardí.

Context històric

L'any 1851, quan es publica l'obra, Lluís Napoleó Bonaparte feu un cop d'estat per proclamar-se emperador del Segon Imperi. França es trobava en un context d'inestabilitat des de la Revolució (1789). Nombroses revoltes liberals i lluites de classes caracteritzaren el segle XIX i, en diverses ocasions, va haver-hi figures que van prendre el control del país per posar-hi ordre. En aquest cas, Napoleó va governar com un dictador liberal amb la voluntat d'acostar França al progrés.

Tot i que les revolucions demanaven rebaixar el poder dels governants per igualar-lo amb el del poble, les desigualtats socials continuaren presents. Una de les principals causes de la polarització social va ser la Revolució Industrial.

Les persones de classes més baixes es van veure obligades a treballar sota el domini burgès. Com que tenien pocs diners, vivien en condicions precàries i sovint morien per malalties provinents de la manca d'higiene. Tot i que només tenien diners per pagar una alimentació escassa, acostumaven a tenir molts fills. Es calcula que cap a l'any 1850 París va arribar a tenir un milió d'habitants. Treballaven en indústries amb jornades laborals de fins a 12 hores sota una disciplina estricta. Els infants sovint també treballaven tot i que només cobraven una quarta part del salari dels homes.

Per la part que li tocava, la burgesia era l'encarregada de gestionar les fàbriques, que funcionaven amb noves tecnologies, com la màquina de vapor. El cor dels propietaris es movia per l'ambició i el progrés i ajudava que la França de la ciència i el coneixement s'enriquís. A mesura que els salaris burgesos s'inflaven, les ciutats s'anaven modernitzant. Un dels nous

sistemes implementats va ser la il·luminació nocturna. Altres noves modernitzacions van ser els ferrocarrils i els ponts que unien les zones urbanes amb les rurals.

La majoria dels infants de la burgesia, com Emma, assistien a escoles religioses. Una vegada acabaven els seus estudis bàsics anaven a la universitat. Hi havia molt poques carreres i només eren per a homes. Podien escollir entre medicina, dret, ciències, filosofia i lletres, teologia i farmàcia.

Els metges, com Charles Bovary, visitaven els malalts a la consulta que tenien a casa seva, si no es trobaven amb impossibilitats per arribar-hi. En aquest cas era el metge qui anava a veure el pacient. La medicina estava en desenvolupament i encara no es podien curar moltes malalties, com la pulmonia. Quan es detectaven ferides greus acostumaven a practicar amputacions, per evitar que s'infectessin els membres afectats. Les operacions es feien sense anestèsia fins que al 1850 va aparèixer el cloroform.

Context històric de la dona

213“ *Le mari doit protection à sa femme, la femme obéissance à son mari*”⁵

Com passava a Anglaterra⁶, el segle XIX prometia canvis i progressos, però tan sols per als homes. Les dones continuaven sent silenciades i tractades com a inferiors. Tot i així, a partir de la industrialització van començar a ser útils a les fàbriques. Era necessària molta mà d'obra i els amos remuneraven a dues treballadores la mateixa quantitat, pel mateix treball realitzat, que a un sol home. Aquests, per assegurar-se que conservaven els seus llocs de treball, eren freqüents els moviments en contra el treball femení.

Algunes de les dones de classe baixa tenien feina doble. D'una banda, s'encarregaven de mantenir l'home, els fills i la casa endreçada i, de l'altra, també treballaven jornades a les indústries. La recompensa que rebien per les tasques fetes era miserable i, per arribar a un mínim, havien de treballar 10 hores diàries. Anaven tan atafegades que sovint no podien fer neteja, ni rentar la roba, ni tenien temps d'ocupar-se d'elles mateixes. És per això que quan arribaven als 40 anys ja tenien un aspecte força envellit. No obstant, acostumaven a morir

5 Fragment del Codi Civil Napoleònic.

6 Veure *Context històric de la dona* de Cims borrascosos.

més tard que els homes, ja que no se'ls permetia beure ni fumar. Els nens i les nenes de les famílies més pobres anaven a escoles públiques, però abandonaven els seus estudis, normalment als 10 anys, per anar a treballar a les fàbriques.

Les dones adinerades no tenien ni la meitat d'obligacions que les dones obreres. Les criades s'ocupaven de la majoria de feines de la llar i era el marit qui portava tots els ingressos a la família, perquè a elles no els era permès treballar. Tampoc tenien estudis, ja que els únics que podien accedir a la universitat eren els homes. Les dones assistien a escoles on aprenien a brodar i a cosir perquè poguessin ser "bones" esposes. Els ensenyaven a llegir perquè entenguessin la Bíblia. En alguns casos els tocava tenir cura de les filles i els fills, si no ho feia una dida. Els infants assistien a escoles religioses.

Les criades, majoritàriament dones, eren obligades a treballar des de les 6 del matí fins les 10 de la nit i, tot i que els diumenges tenien festa, havien d'estar disponibles sempre que les necessitessin. Si les acomiadaven⁷ i no trobaven cap altra feina acostumaven a dedicar-se a la prostitució.

En tots els casos, el cap de família era l'home. Les dones havien d'obeir-lo per obligació i només podien donar ordres a les filles i als fills – i a les criades, si en tenien. Sovint eren maltractades, situació que s'agreujava en cas que el marit fos alcohòlic i arribés a casa ebri. Els matrimonis s'acordaven entre famílies segons la conveniència de cadascuna. El pare de la noia sempre tenia l'última paraula per escollir.

El divorci no estava permès en aquella època, era considerat un pecat. Ara bé, l'home podia deixar sola la seva dona en qualsevol moment. Sovint les abandonaven quan s'assabentaven que estaven embarassades. En la majoria de casos, quan quedaven soles no tenien suficients ingressos per poder cuidar el nadó. Llavors el nounat era entregat a un convent.

No treballar de vegades suposava un greu problema, com li passa a Emma. En no tenir ingressos per elles mateixes, havien de dependre de l'home absolutament per a tot. Necessitaven el seu permís per fer qualsevol moviment a la seva vida. Tampoc podien deixar plantat el seu marit perquè, tot i tenir algun amant que les pogués mantenir, era mal vist. Si

⁷ És el cas de Nastasie, la primera criada de la família Bovary.

quedaven vídues acostumaven a casar-se per segon cop perquè necessitaven algú que pagués les seves despeses i les dels infants.

L'adulteri estava totalment prohibit i si es descobria, les dones eren enviades a la presó. Els homes adúlter tan sols havien de pagar una multa. Si mataven la seva muller perquè descobrien que els era infidel, no eren castigats. Tanmateix, si una dona donava a llum fruit d'un adulteri ella i la criatura eren malvistos tota la vida, mentre que el pare amant no rebia cap tipus de menyspreu.

Emma Bovary

Emma Bovary és, sens dubte, l'heroïna més complexa de les quatre que coneixerem en aquest treball. Per aquest motiu, cal tenir en compte les relacions que estableix amb els altres protagonistes de la novel·la si volem entendre el seu comportament.

De petita ingressa en un convent de monges on passa les hores llegint llibres romàntics, amb prínceps galants i palaus preciosos. Idealitza aquest món imaginari, ple de riqueses i luxes, i es converteix en la seva màxima aspiració.

Quan es casa amb Charles Bovary, creu que l'amor que el metge li donarà serà la seva salvació. Desitja passar una vida romàntica al seu costat, passejant sota les estrelles i anant a festes prestigioses. Però la realitat resulta ser ben diferent. Charles és un home pràctic i entregat a la seva feina. Inverteix la major part del seu temps cuidant malalts i, fins i tot, passa dies fora de casa quan ha de visitar pacients que viuen fora de la seva ciutat. Dedicava molt poc temps a la seva dona i sembla no comprendre-la.

Emma, al seu torn, passa moltes hores del dia totalment sola. Es refugia en els seus llibres de joventut, que la transporten al país de la riquesa, dels balls, dels vestits guarnits i dels homes galants. Quan retorna a la realitat té la sensació que no és el que ella esperava i la tristesa l'envaeix. S'adona que el seu marit és un home sense ambició, passiu i avorrit i es lamenta d'haver-s'hi casat.

Sent llàstima cap a la seva persona i cap a ella mateixa, ja que mai arribarà a ser la dona d'un personatge destacat que la portarà a la riquesa que tant desitja. Se sent incompresa i sola. Charles sembla no adonar-se de la seva situació. Espontàniament té gestos afectuosos que Emma repudia. La seva companyia la irrita i no suporta les seves mostres d'amor. El rebutja

quan l'acaricia i evita dirigir-se a ell. Fins i tot, quan ha de compartir temps amb ell a l'hora de sopar, s'endú el llibre per no haver de parlar-li.

Sembla que les esperances de pintar la seva vida amb unes gotes d'il·lusió arriben quan es queda embarassada. Desitja amb totes les seves forces que la criatura sigui un nen. Vol que el nadó tingui una vida feliç, lliure i plena d'oportunitats que pugui aprofitar, i sap que només es faran realitat aquests desitjos si el nou-nat és de sexe masculí. Per sumar desgràcies a la seva llarga llista, dona a llum una nena a qui posarà de nom Beth. La petita no desperta el seu instint maternal i l'entrega a una dida perquè se'n faci càrrec. Al cap d'un temps la va a buscar però no mostra cap tipus d'afecte envers Beth. És més, en un episodi de descontrol, Emma l'empeny i la nena cau contra l'armari. Ni en aquest moment li ve cap pensament dolç quan la mira; tan sols pensa que és lletja.

Quan coneix Léon creu que troba l'oportunitat de viure l'amor que tan anhela. Amb ell parla de les muntanyes, les flors, el mar, els poemes i de la bellesa de la vida. La fa sentir jove i cuidada. Inicialment rebutja involucrar-se sentimentalment amb ell ja que és més jove que ella. Tot i així, no pot controlar els seus sentiments i n'acaba caient enamorada. Cada cop que es troben se sent viva per dins i quan han d'acomiar-se nota que perd una part d'ella.

Tot i la tendresa de Léon, ella continua mostrant el seu caràcter orgullós i fort. Emma li exigeix coses que ella mateixa no pot oferir, com l'exclusivitat, ja que també ha de complir amb els seus deures com a muller. Vol assegurar-se que Léon no la deixarà per marxar amb una altra dona i, fins i tot, valora la possibilitat d'enviar algú per espionar-lo. A més, Emma és capritxosa i necessita l'atenció del jove desmesuradament. Un dia el va a visitar perquè té desig de la seva companyia, però Léon es troba reunit amb el senyor Homais i no pot abandonar la cita. Emma s'impacienta i es posa de mal humor i, quan es cansa d'esperar-lo, marxa enfadada i decebuda.

Durant el temps que passa separada de Léon, coneix Rodolphe Boulanger, un Don Juan. Cau rendida als seus peus, creient que amb el seu amor podrà oblidar totes les penes i els mals del món. Tenen una relació passional, carnal, com dos adolescents. Emma fa tot el possible per enamorar-lo: es posa els seus millors vestits, decora la sala amb flors, endreça amb cura la seva habitació... Creu que Rodolphe és l'home definitiu, el cavaller que imagina dins la seva ment, però per ell, Emma és una amant més.

Ella, tan tossuda i orgullosa com és, s'entrega de ple al seu estimat. Llavors, Rodolphe descobreix que el seu marit no li dona tot el que ella espera i que ho està buscant en ell. A partir d'aquest moment s'adona que la pot tractar sense miraments i continuar rebent el seu amor. La té tan sotmesa dins la relació que Emma creu estar vivint el seu somni. Per evitar que Rodolphe l'abandoni, li proposa d'escapar-se junts. Planeja un viatge, es compra un abric i prepara la maleta. Aquella nit, Rodolphe li escriu una carta de fals perdó dient que ha viscut uns dies molt intensos al seu costat però que vol marxar sol. En llegir-la, Emma té el desig d'acabar amb la seva vida però Charles arriba a temps de salvar-la. Des de llavors, emmalalteix sovint i mai aconsegueix oblidar-lo del tot.

Deixant les relacions amoroses de costat, Emma viu amargada dins la seva pròpia ment. La seva realitat no és tan desagradable com ella la veu: té salut, un marit responsable i intel·ligent, una filla i una casa on viure. Tot i així, ha creat unes expectatives de la vida i l'amor tan altes que no arriben a aconseguir-se mai i per això és infeliç. En un principi, troba consol en l'espiritualitat. Sent un amor cap a Déu més fort que qualsevol altre. Confia en Ell per explicar-li els assumptes que la preocupen i els desitjos que no s'acaben de complir. A través de les pregàries, cura mínimament les penes que la turmenten però sembla ser que no n'hi ha prou.

D'altra banda, intenta omplir el seu buit amb objectes valuosos inútils, que la satisfan momentàniament quan els adquireix. Passats uns dies, oblida el capritx i torna caure en la monotonia de desgràcia. Compra varies mercaderies a Lheureux i les paga a terminis ja que no disposa de diners suficients. Un dia, aquest li demana tots els diners que li deu però ella és incapaç de pagar-los. Llavors demana ajuda a Homais, a Léon i, fins i tot, a Rodolphe, que li diu que no té ni mil francs, però no aconsegueix res. Finalment, acaba suicidant-se bevent arsènic.

No té un motiu exclusiu per acabar amb la seva vida, sinó que el dolor que ha arrossegat al llarg dels anys li cau a sobre de cop. Rodolphe juga un paper clau en la seva mort. Ella té totes les esperances dipositades en ell. El continua veient com una bellíssima i bondadosa persona tot i que l'havia abandonat temps enrere, però en el moment que ell la rebutja és quan se sent totalment perduda. Però, com Rodolphe no mostra cap indicatiu de ser una persona caritativa, la protagonista acaba tràgicament amb la seva vida.

En definitiva, Emma és una noia que lluita contra la seva pròpia vida, amb l'objectiu de ser tan feliç com els contes romàntics de la seva adolescència li havien promès que seria. Cada cop que s'involucra sentimentalment amb un home, entrega el seu cor i la seva ànima, creient que la faran sentir única i especial. No hi ha res que resulti ser com desitja, ni el seu matrimoni, ni la seva filla, ni tan sols els seus amants. Se sent miserable i desgraciada, i certament ho és, ja que no és capaç de ser feliç tenint tot el que té perquè anhela una vida idíl·lica que mai sembla arribar. Per maquillar el dolor, compra objectes luxosos, que seran la gota que farà vessar el got.

Josephine March – Louisa May Alcott

En plena Guerra Civil Americana, és sorprenent imaginar-se una dona treballadora i independent que escriu per salvar la seva família, però més sorprenent va ser l'èxit que van tenir les dones treballadores i independents que va crear.

Louisa May Alcott va donar a llum una família de personatges que reflectien el seu propi entorn. Afortunadament, el seu pare estava vinculat al sufragi femení. Així doncs, si l'escriptora tenia trets feministes, en tindrien també les protagonistes de *Donetes*?

Louisa May Alcott

Louisa May Alcott va néixer l'any 1835 a Germantown, a l'estat de Pennsilvània. La seva mare era Abigail May i el seu pare Amos Bronson, un famós pedagog, escriptor i filòsof, vinculat a l'abolicionisme, al sufragi femení i a la reforma educacional. La família tenia tres filles més, Anna, Lizzie i Abba May. Van créixer i viure en diversos estats de Nova Anglaterra.

Des de ben jove, Alcott va començar a treballar esporàdicament per poder ajudar en l'economia familiar. Va fer de mestra, costurera, institutriu i fins i tot va servir sis setmanes de metgessa durant la Guerra de Secessió.

Com més gaudia era escrivint històries. Va començar a publicar novel·les, sota el pseudònim d'A.M. Barnard, d'estil gòtic melodramàtic. La seva gran oportunitat va arribar quan Thomas Niles, amic de la família i editor, va oferir-se a publicar un dels seus treballs amb una única condició: que fos un conte dirigit a noies joves.

Era l'oportunitat perfecte d'Alcott per treure la seva família de la pobresa però mai li havia agradat l'estil romàntic juvenil i tampoc havia conegut gaires noies. Així doncs, va decidir inspirar-se en les seves germanes per escriure i publicar, en dos mesos i mig, la novel·la *Donetes*. Va crear Jo fixant-se en ella mateixa, una dona jove i independent amb ganes d'escriure i ser lliure. Les seves altres germanes van servir per donar vida a Meg, Beth i Amy.

Donetes

Coneixem les donetes durant el Nadal de l'any 1861, en context de la Guerra Civil americana. El pare de la família porta temps fora de casa perquè ha estat enviat a servir les tropes del nord. La mare s'encarrega de cuidar-les amb l'ajuda de Hannah Mullet, la criada. La seva situació econòmica és justa però suficient per viure.

Assegudes vora el foc comenten com serien les festes si tinguessin diners per poder comprar regals. Al matí següent, la mare els diu que hauran de recollir l'esmorzar que tan desitjaven per portar-lo a una família veïna, més pobra que la seva. El seu veí, el senyor Laurence, s'assabenta del gest i les convida a sopar.

Dies després, Meg i Jo són convidades a una festa on coneixeran el net de Laurence, Laurie. S'avé molt bé amb la família, especialment amb la nostra protagonista, Jo. Esdevenen companys de vida incondicionals. Comparteixen alegries, pensaments, desitjos i tristeses.

L'argument de la novel·la es compon de petits episodis quotidians que reflecteixen l'evolució personal de cada personatge. En primer lloc, Meg aprèn a controlar la seva enveja quan unes amigues seves, més riques que ella, es burlen de la seva situació econòmica. S'adona que no ha de desitjar allò que no té, sinó gaudir del que l'envolta. Acaba formant una bonica família després de moltes lliçons.

Al seu torn, Amy es desprèn de la seva vanitat i superficialitat. Amb l'ajuda de les seves germanes s'adona que ser d'una classe social més elevada no la farà més feliç. Comença a valorar l'interior i el bon cor de la gent i descobreix l'amor on menys l'espera.

Paral·lelament, Beth creix sent l'alegria de la família. És una nena encantadora i d'ànima pura que no busca res més que el bé per a les persones que estima. Dedicava gran part de les seves hores lliures a tocar el piano i acaba descobrint que és la seva gran passió. Contrau una greu malaltia mentre cuida els Hummel i, malauradament, acaba morint envoltada de la seva família.

Per últim, Jo és el personatge més complet del llibre. L'autora ens la presenta com una joveneta divertida i desmanegada com un poltre. Forta, valenta i decidida, és capaç de fer front a la vida i acabar convertint-se en una dona madura i capaç de valer-se per ella mateixa. En el moment de la publicació i fins a dia d'avui, milers de noies han volgut ser Jo, més endavant descobrirem per què.

Context històric

Donetes se situa als Estats Units durant els anys seixanta del segle XIX. En aquells temps, Amèrica del Nord patia una greu crisi de tensions polítiques. Feia menys d'un segle que els estats havien quedat units i el sistema ja començava a trontollar. Al Sud hi havia un gran

nombre de plantacions conreades per esclaus negres mentre que el Nord es posicionava en contra de l'esclavisme.

Les tensions venien des que l'any 1854 es creà el Partit Republicà Antiesclavista. Al principi no va rebre gaire suport però amb els anys va anar guanyant força. Els estats del Sud tenien una gran concentració de conreus, treballats per esclaus, però els estats del Nord i de l'Oest s'oposaven al sistema econòmic esclavista i volien evitar la seva expansió. Per les diferències d'interessos, els surenys van ser els primers a separar-se de la recent Unió. El sud septentrional va evitar posicionar-se fins que va esclatar la crisi de 1861. Per últim, els estats fronterers eren els que disposaven de menys plantacions i no van arribar a mai decantar-se per cap bàndol.

Durant 1860 Abraham Lincoln va presentar-se com a candidat a les eleccions de 1861, amb l'objectiu de mantenir la Unió però, aquell mateix any, set estats esclavistes declararen la secessió, creant un nou govern: els Estats Confederats d'Amèrica. Aquest fou l'inici de la Guerra de Secessió o Guerra Civil americana.

El reclutament d'homes va ser voluntari des d'un inici, fins que a 1863 va passar a ser forçós. Aquest punt es pot relacionar amb el llibre que ens ocupa, ja que el pare de les germanes, Robert March, és enviat a servir les tropes del Nord, les de la Unió. Serveix com a capellà des del començament de la guerra fins que queda ferit el desembre de 1862.

L'any 1864 estava clar que els estats del sud havien perdut la guerra, degut a què el seu sistema de comunicacions i subministrament havia quedat destruït. Tot i així van resistir fins que els abolicionistes capturaren la capital confederada, Richmond. Les tropes van rendir-se el 28 de juny de 1865 en veure que no tenien res a fer: eren 50.000 homes contra 120.000.

Nombroses batalles causaren la mort a 558.052 soldats i, contant els desapareguts, van ser 620.000 els homes que no tornaren a casa. El desembre de 1864 es va proposar la 13ª esmena de la constitució, que abolia l'esclavitud a tots els estats de la federació. A més, es va definir el concepte de ciutadania que atorgava el dret de vot als homes afroamericans.

Context històric de la dona

Tot i prometre una societat moderna, canviant i lliure, els Estats Units només es fixaven en els drets dels homes. Les dones no votaven, no decidien i no tenien cap tipus de representació

dins el govern. Tot i així, algunes d'elles van ser clau en la victòria de la Unió en la Guerra Civil i en l'abolició de l'esclavitud.

La major part de les dones, com es veu reflectit en el llibre, tenien feines considerades secundàries o menors. No eren metges, advocades ni empresàries. Si treballaven, com Jo, Meg i Marmee⁸, s'encarregaven de cuidar altres persones. Eren infermeres, cuidadores, dides o criades. Algunes nenes anaven a l'escola unes poques hores. Si es quedaven a casa omplien el seu temps amb activitats lúdiques i artístiques. No aprenien oficis reconeguts com sí que ho feien els nois. A *Donetes* veiem un clar exemple d'aquesta situació. Amy va a l'escola, on aprèn a dibuixar, i Beth es queda a casa i aprèn a tocar el piano. Les dues destaquen en el seu àmbit perquè poden dedicar-s'hi a temps complet ja que no s'espera més d'elles. També veiem com les petites donetes fan feines de casa, cuinen, netegen i mantenen les seves habitacions endreçades, mentre que Laurie, el seu estimat veí, es dedica a estudiar i a jugar.

En l'àmbit polític i social, les dones van començar a agafar força a partir de la Reconstrucció. Van fer-se lloc en causes contemporànies on van esdevenir imprescindibles. Per començar, milers de dones van dedicar el seu temps i esforços a l'abolició de l'esclavisme. En col·laboració amb esglésies i grups independents, uniren forces i s'entregaren a la causa. Milers d'elles van oferir casa seva per refugiar fugitius i per celebrar reunions abolicionistes. Van posar un peu a la política sol·licitant drets, no per a elles sinó per als esclaus. Com a conseqüència van veure la necessitat de la *sororitat*, la seva unió, per exigir transformacions que les afavorissin. Cal destacar que els seus majors interessos no se centraven en demanar el dret a vot, sinó que es relacionaven amb el divorci, les oportunitats de feina i d'educació. Per contra, els moviments de les dones que estaven a favor de l'esclavitud resultaren perjudicials pel feminisme.

En segon lloc, durant la Guerra Civil, com en tots els conflictes bèl·lics, l'actuació femenina va resultar imprescindible. Elles van ser les encarregades de cobrir les feines fabrils mentre els seus homes estaven al front. Una part de les dones també va tenir contacte directe amb la guerra. La gran majoria servia d'infermeres, cuineres i costureres però també hi havia unes valentes que van anar a lluitar. La seva presència va ser pràcticament invisible però marcava un punt d'inflexió en l'alliberament femení. La majoria de soldades anaven disfressades

⁸ Personatges de *Donetes*.

d'homes per no ser descobertes i fins que no morien no se sabia la seva identitat. Durant el conflicte van quedar aturades les convencions i les activitats sufragistes però durant la Reconstrucció van agafar més força.

En signar-se la catorzena esmena després de la guerra, aquella que donava drets civils als homes afroamericans, les sufragistes van separar-se de la lluita abolicionista. Elles no estaven d'acord amb que les seves demandes fossin ignorades mentre acceptaven els drets dels esclaus. La divisió interna va crear un ambient de tensió i, com era d'esperar, els canvis que sol·licitaven no van tenir èxit.

Josephine March

Coneixem Josephine March quan només té quinze anys. És presentada com una jove alta i prima, perspicaç i desmanegada com un poltre.

Jo gaudeix creant històries, jugant i corrent. Comparteix la majoria dels seus moments feliços amb Laurie, el seu veí. En canvi, la seva germana gran intenta controlar el caràcter lliure i transparent de la nostra protagonista. Considera que les seves maneres són poc refinades i s'assemblen, més aviat, a les d'un noi. Jo, de vegades, es lamenta d'haver nascut noia, ja que prefereix la manera de viure, de jugar i de treballar d'ells. No s'avergonyeix de la seva actitud poc femenina i viu amb orgull escollint sempre el seu rumb.

Acostuma a tenir actituds impulsives i rebels. És competitiva, decidida i no es deixa portar per les influències externes. En una ocasió, quan sospita que Amy li ha amagat una llibreta, descarrega tota la ràbia que té dins contra la seva germana. Se li tira a sobre i li crida. Instants després, busca consol en la mare, qui sempre li ofereix els millors consells i reflexions. Pren el seu exemple per anar dominant els seus impulsos i aprendre a mantenir la calma. Un altre exemple de la seva actitud temperamental el podem trobar un dia que va a jugar a golf amb els amics de Laurie. En una acció, un d'ells fa trampes i Jo s'enfada. Reprimeix les grolleries que li venen a la ment però descarrega l'enuig donant cops amb el pal contra la gespa. Aquest caràcter fort li juga més d'una mala passada però n'és conscient i treballa per millorar-lo.

De les quatre germanes, Jo és la més lliure individualment. No té por a no trobar un home amb qui casar-se, de fet, prefereix viure soltera per sempre. No canvia la seva manera de ser per complaure ningú. Tampoc li dona importància a l'opinió que la gent desconeguda pugui tenir d'ella, mentre la seva família l'estimi. La seva germana gran en una ocasió es mostra

avergonyida de sortir acompanyada d'ella si aquesta porta el seu barret preferit, de color marró, ja que considera que és d'home. Jo és tan forta que li respon que ella se sent còmode i li sembla fantàstic, i que li és igual semblar un noi.

Una de les grans passions de la nostra protagonista és escriure històries. Té una imaginació única i especial que la fa destacar. Un dia entrega un relat a un diari local guardant el secret que és obra seva ja que, si no triomfa, no vol decebre ningú. Setmanes després el veu publicat i les seves germanes i la mare l'elogien i li recorden com d'orgulloses estan d'ella. Jo només pensa en la felicitat de veure que la seva feina dona fruit i que algun dia servirà per poder ajudar econòmicament la seva família.

El sentiment més sincer que ocupa un lloc dins el seu cor és l'amor envers la seva família, especialment cap a la petita Beth, la seva preferida. Es preocupa de protegir les seves germanes de tot mal. El dia que s'adona que Meg està a punt de comprometre's, queda horroritzada. L'aterra la idea d'haver-se de separar d'ella i té por de deixar-la desprotegida i no poder-la cuidar tan bé com abans. Creu que la perdrà per sempre. Una altra acció destacada d'amor familiar de la nostra protagonista és quan ven el seu cabell. Amb els diners que rep a canvi ajuda Marmee a pagar un viatge perquè pugui visitar el pare, que ha quedat ferit de la guerra.

No està gens interessada en l'amor romàntic, és més, el rebutja. Se sent ridícula intentant flirtejar i no mostra interès per cap noi. A partir d'un cert punt de la relació amb Laurie comença a notar que ell desenvolupa un sentiment d'afecte més enllà de l'amistat. Confessa a la seva mare que no se sent preparada per afrontar aquesta situació i decideix escapar a Nova York a fer d'institutriu.

A Nova York estant, viu amb la família Kinkle però té els seus éssers estimats a molts quilòmetres de distància. Al principi se sent fora de lloc i confessa, en una carta a la seva família, que li fa vergonya relacionar-se amb els adults de la família i que prefereix tractar les nenes petites. Tot i així, experimentar noves situacions la fa créixer com a persona.

Quan no cuida les filles dels Kinkle, escriu amb l'objectiu de guanyar diners per ajudar a casa seva. En veure que pot rebre recompenses per les seves creacions, l'ambició la guanya i té com a resultat una novel·la sense èxit, clivé, allunyada dels seus valors. Se sent avergonyida per no haver estat fidel a ella mateixa i estripa la resta de manuscrits per por que algú els vegi.

Es desanima durant una temporada però la seva capacitat per aixecar-se i tornar a començar després de cada caiguda l'ajuda a tirar endavant.

Aquesta actitud perseverant torna a aparèixer quan torna a casa i Beth li confessa que és a punt de morir. Beth es converteix en la seva prioritat dia i nit i la tracta com un tresor delicat. Jo fins l'últim dia es nega a acceptar que la perdrà i li fa costat en tot moment, perquè la pena no se l'emporti abans d'hora.

L'estada a Nova York i la mort de la seva germana són dos punts crucials de la seva vida. Els dos processos l'ajuden a descobrir-se com a persona i permeten que avanci a nivell emocional. Sortir de la zona de confort, conèixer gent nova i perdre Beth la condueixen a experimentar sensacions i emocions desconegudes per ella. Se sent capaç de fer front als sentiments que fins aquell moment la preocupaven desmesuradament: la mort i l'amor. Conversa amb Laurie sobre la seva relació i li demana perdó per no haver correspost el seu amor. També és prou valenta per seguir endavant tot i no tenir Beth al seu costat, que tan feliç la feia.

El primer canvi més considerable de l'evolució de Jo és la maduresa que adquireix. Les experiències que viu la fan créixer mentalment. Rebaixa notablement la seva ira i les actituds rebels i és capaç de controlar els seus impulsos fins a un punt que ja no li apareixen. És ben conscient d'aquesta millora; sap que ha comès molts errors però han estat aquests els que l'han ajudat a progressar i se sent més feliç. Sobretot agraeix a la mare el seu exemple que li serveix de guia durant el camí.

L'altre gran canvi és el que experimenta respecte a l'amor. Jo continua pensant que vol ser lliure, que pot viure sense lligams ni homes. Tot i així canvia d'opinió quan coneix al senyor Baher. Ell fa de professor a la família Kirkle i coincideix amb Jo en alguna ocasió. Des d'un principi ella l'admira pel seu bon cor i per la seva cultura i se sent molt feliç i afortunada de ser la seva amiga. Torna a casa amb l'amistat del professor i les ganes de retrobar-lo el més aviat possible. S'encarrega que ell tingui la seva direcció i se senti lliure de poder visitar-la quan vulgui. Quan per fi arriba el dia que el professor pica a la porta i coneix la seva família, Jo sent que no necessita res més que ser feliç. Passen uns dies junts fins que Baher deixa de visitar-la.

Ella procura frenar els seus sentiments, en part per por que la gent se'n rigui d'ella per haver-se enamorat, després d'haver defensat tant la seva independència. Fracassa en els seus

intents i s'adona que és inevitable l'enamorament. Llavors surt decidida i vestida amb les seves millors gales amb l'esperança de trobar-lo. Quan topen accidentalment conversen i acaben confessant-se els seus sentiments. Donen la notícia a la família que els rep encantats: adoren el professor i s'alegren que Jo sigui estimada.

Acaben construint un futur junts. Jo reemplaça el somni de ser escriptora per dedicar la seva vida a cuidar dels que més estima. No se sent trista sinó relaxada de poder fer una tasca que l'omple i la fa sentir realitzada. Escriure continua sent la seva passió i ho deixa per més endavant. La il·lusió que la mou és iniciar una escola d'acollida perquè el senyor Baher faci de mestre i ella pugui educar les nenes i els nens. Finalment tenen dos fills, Teddy i Rob i així assoleix la seva màxima aspiració: ser feliç.

Nora Helmer – Henrik Ibsen

Que una dona doni un cop de porta i deixi el seu marit perquè es necessita a ella mateixa ara mateix ens sembla necessari, però al segle XIX era un escàndol. Tot i així, Henrik Ibsen va crear Nora Helmer, la primera protagonista a fer-ho.

Encara que no va ser l'objectiu principal de l'autor, Nora ha arribat fins avui com una referent feminista.

Henrik Ibsen

L'any 1828 va néixer Hernik Ibsen, en una família de classe baixa de Skien, Noruega. Va tenir un germà i una germana: Hedvig i Ole Paus Ibsen.

Quan ell tenia 8 anys van haver de traslladar-se a una granja als afores de Gjerpen, perquè era l'única propietat familiar que es va salvar de l'ensorrament econòmic. Llavors Knud, el pare de la família, va caure en la beguda i va començar a descarregar la ràbia contra els altres membres, especialment amb la mare, Mariachen Altenburg.⁹ Segons Henrik Ibsen, la seva mare es va convertir en una persona reservada, callada i melancòlica. Tot i així, com Hedvig va deixar per escrit, "era una dona encantadora i silenciosa, l'ànima de la casa, tot pel seu marit i les seves criatures. Es sacrificava una i altra vegada".

L'any 1842 van tornar a Skien i Ibsen va estudiar en una escola religiosa fins els 16, quan va haver de començar a treballar d'aprenent de farmacèutic per poder ajudar la família. Alhora va començar la carrera de medicina però era la literatura el que li despertava un gran interès. És per això que al 1850, tot i la precària situació familiar, va decidir viure de les seves obres. Va publicar *Catilina* però va ser tan mal acollida pel públic que no es va representar. Va col·laborar amb algunes publicacions socials fins que va aconseguir que es representés per primera vegada una de les seves obres *La tomba del guerrer*.

L'any 1852 va començar a treballar al teatre de Bergen amb el compromís d'estrenar una obra cada any. Allà va conèixer a Susannah Thoresen, amb qui enllaçaria la seva vida l'any 1858. L'any 1857 va acceptar fer-se càrrec del teatre de Cristiania, fins que es va ensorrar econòmicament l'any 1862.

⁹ Segons Joan Templeton a *Ibsen's women*.

Dos anys més tard va marxar a Roma, per allunyar-se de l'ambient conservador del seu país. També va viure deu anys a Alemanya (1868 – 1878), quan les seves obres començaven a tenir un cert reconeixement internacional.

L'any 1879 la seva producció dramàtica va donar un gir amb la publicació de *Casa de nines*. L'obra va tenir ressò en molts indrets europeus i no es va salvar de les crítiques i els prejudicis. Finalment va decidir tornar a casa seva als 63 anys. L'any 1900 va patir el primer de molts ictus cerebrals, que van deteriorar la seva salut fins que va morir totalment paralytitzat als 78 anys.

Casa de nines

Torvald i Nora Helmer són un matrimoni de classe benestant que gaudeix de la vida, el benestar i els luxes. S'apropen les festes de Nadal i a casa arriba la notícia que Torvald serà ascendit de posició al banc on treballa. Aquesta novetat els produeix satisfacció i tranquil·litat.

Dies més tard, Nora rep la visita de Kristine Linde, una amiga que feia temps que no veia. Ella li explica que viu sola. Només es va casar per poder pagar el tractament de la seva mare i per mantenir els seus germans petits. Nora li explica que ella va haver de demanar un préstec al seu pare per poder pagar un viatge a Itàlia quan el seu marit es trobava delicat de salut. Més tard li acaba dient que els diners els ha aconseguit sola, valent-se per si mateixa. Aquest fet sorprèn l'amiga, ja que una dona no podia demanar diners, però no aconsegueix treure-li més informació. En assabentar-se que Helmer ha obtingut una millor posició al banc, Kristine demana a Nora si podria trobar un lloc perquè ella pogués treballar.

Després de la visita de l'amiga, Nora rep Krogstad. Amb la seva conversa es dona a entendre que ell va ser l'encarregat de falsificar la firma del seu pare i, per tant, el diners aconseguits són un frau. Ella no considera que l'assumpte sigui tan greu ja que només volia ajudar el seu marit. Krogstad és conscient del delicte i a més està a punt de ser acomiadat de la feina per estafador. Demana a Nora més diners i que convenci el seu marit perquè pugui conservar el seu lloc de treball.

Dies més tard, tot i la súpriques de Nora, Helmer envia una carta d'acomiadament a Krogstad. Instants després arriba el delinqüent i explica a Nora que ha redactat una carta per a la companyia on es detalla el frau que ha comès la família Helmer i, com a conseqüència, faran fora a Torvald.

Inesperadament, Kristina parla amb Krogstad i li proposa de compartir les seves vides. Anteriorment havien estat amants i ella se sent preparada per recuperar la seva història d'amor. Aquest fet sembla rebaixar la ràbia d'ell, que perdonarà a la família el frau.

Tot i així, Helmer llegeix la carta en què s'explica el delicte de la seva dona. Reacciona insultant-la i acusant-la de mentidera. Prohibeix que educi els seus fills i li diu que només continuaran vivint junts per les aparences. Enmig de la discussió arriba una carta que diu que Krogstad retorna el reconeixement del deute. Alleujat, demana perdó a la seva dona i li diu que es recolzi en ell per seguir el seu camí.

Contra tot pronòstic, Nora agafa un abric diu que agraeix el seu perdó però, que d'ara en endavant, ja no viuran junts. Confessa al seu marit que s'ha sentit tractada com una nina, ell i el seu pare l'han manipulat tota la vida. Sent que si no marxa d'aquella casa mai podrà ser ella mateixa i necessita estar sola per descobrir-se.

Context històric

L'any 1879, quan *Casa de nines* va ser publicada, Noruega encara es trobava unida amb Suècia. Cada regne tenia les seves pròpies lleis i el seu parlament però compartien monarca i política exterior. El rei tenia poca influència en el govern, que estava constituït per juristes, militars i ministres religiosos.

A l'any de l'estrena de l'obra, el país es trobava en ple apogeu de la Revolució Industrial. En dècades anteriors Noruega havia estat estancada econòmicament, atès que el 75% de la població es dedicava a activitats del sector primari que no beneficiaven l'economia. Aquesta crisi va provocar que 800.000 persones emigrassin cap Amèrica del Nord en busca de millors condicions de vida.

Per poder industrialitzar el país es van començar a importar noves màquines i tecnologies del Regne Unit. A més, es va afavorir que molts joves poguessin cursar els seus estudis a l'estranger perquè aprenguessin tècniques modernes.

La pesca continuava sent el sector més important. A partir d'aquesta, es va impulsar la indústria naviliera i les relacions amb altres països a través del mar. A més, va permetre la col·laboració en la indústria de les balenes de l'Àrtic. Quan es va estrenar l'obra que ens ocupa, Noruega tenia la tercera flota més gran del món.

El sector agrícola, fonamental en tota la història del país, també va ser modernitzat. Les noves tècniques importades de l'estranger van permetre un avenç irreversible en un període molt curt de temps.

Com a tota societat industrial¹⁰ els desajustos entre classes socials eren notables. A costa del treball dels obrers, en condicions miserables, els amos s'enriquien sense fre. La burgesia guanyava pes sobre les altres classes socials i contribuïa a l'avenç del país. Així doncs, tot i haver estat un país endarrerit, cap a finals de segle l'economia de Noruega era comparable als països més pròspers d'Europa.

Tot i que gran part de la població havia emigrat abans de la Revolució, el sentiment nacional va anar creixent a mesura que el país guanyava forces. La lluita per la dissolució de la unió amb Suècia provocava tensions contínues que no acabaven de desenllaçar-se. El procés va culminar al 1905, quan la independència es va declarar.

Context històric de la dona

Fins l'any 1840 les dones noruegues havien estat considerades *incapacitades*. No podien participar en actes socials ni en acords, i tampoc podien controlar els seus diners. Eren "titelles" dels homes. Abans de casar-se estaven sota el control dels seus pares i el dia del casament passaven a mans dels seus marits.

No obstant, l'any 1845 es va aprovar una llei clau per a l'alliberament del gènere femení: va ser reconeguda la seva majoria d'edat a partir dels 25 anys. D'aquesta manera, les dones solteres, que encara no s'havien casat en entrar a l'edat adulta, podien prendre decisions sense el control d'un tutor. Divuit anys més tard va aprovar-se una llei encara més exitosa que reduïa la majoria d'edat als 21 anys per ambdós sexes.

Durant la primera meitat de segle, les dones que treballaven ho feien en fàbriques tèxtils i de tabac i en les indústries alimentàries. Majoritàriament ocupaven els llocs que requerien mans més petites.

La crisi que va atacar la Noruega del segle XIX va provocar importants onades d'emigració. La majoria de persones que marxaven eren homes. Les principals conseqüències d'aquest

¹⁰ Vegeu *Context històric de Madame Bovary*.

desequilibri van ser la desintegració familiar, els naixements fora de matrimonis i un augment esfereïdor de la població.

L'exploació de les prostitutes i els prostíbuls va causar un fort impacte a la societat del moment. Els primers en liderar el canvi van ser els cristians de Bergen¹¹. L'any 1881 es va fundar l'Associació Contra la Immoralitat Pública.

Tres anys més tard va ser fundada l'Associació Noruega dels Drets de les Dones, sent la primera organització formal en defensava els drets de les noruegues. L'any 1890 es va crear l'Associació de Vots, que lluitava pel sufragi femení. Aquell mateix any es van aprovar dues lleis que suposaren un avenç significatiu per a l'emancipació de les dones. La primera d'elles atorgava la majoria d'edat a les dones casades i la segona posava fi a l'autoritat dels marits sobre les mullers. Per tant, les dones podien ser propietàries dels diners que guanyaven en cas que treballessin. Tot i així, a efectes pràctics, continuaven sota control dins l'ambient familiar i moral.

Especialment a Noruega, la literatura va tenir un paper clau per la lluita feminista. Camila Collet i Aasta Hansteen van escriure diverses teories feministes sobre les dones que van rebre ser bones mullers com a educació primària, les que no van poder continuar la seva vida intel·lectual quan van casar-se i les que no podien gaudir lliurement de la seva vida i el seu cos.

Henrik Ibsen també va contribuir en la lluita feminista amb altres obres, a més de *Casa de nines*, com amb *Los pilares de la sociedad*. A més de tenir connotacions polítiques, els seus textos feien una crítica destructiva de la societat burgesa de l'època i les relacions que mantenien entre ells. Tot i que sempre va negar ser feminista, segurament per estalviar-se problemes, va deixar una cita que encara es podria aplicar avui en dia.

“Una dona no pot ser ella en una societat moderna (...) és una societat exclusivament d'homes, amb lleis fetes per homes i amb fiscals i jutges que avaluen la conducta femenina des d'un punt de vista masculí!”

11 Ciutat situada a la costa Oest de Noruega.

Nora Helmer

Des de l'inici de l'obra, Nora és presentada com una esposa innocent, juganera, dolça i somiadora. Veiem la seva faceta més infantil quan es relaciona amb el seu marit, Torvald. Les seves converses no són d'igual a igual, sinó que ella adopta una posició inferior i encantadora de manera inconscient i, fins i tot, ell la tracta com una mascota. La crida amb apel·latius afectuosos que podrien anar dirigits a animal de companyia. Nora sempre reacciona de manera obedient i submissa. Encara que en ocasions se sent frustrada en no ser tractada com una adulta o com un ésser humà, no mostra estar realment preocupada.

Atès que sempre ha estat tractada com una nina, la nostra protagonista no ha tingut l'oportunitat de fer res més que satisfer Torvald. És complaent i prioritza la felicitat del seu marit davant la seva. Per exemple, quan ell va necessitar marxar a l'estranger per curar els seus problemes de salut, acabaven de tenir el primer bebè. Sabent que no era el moment adequat, Nora va decidir emprendre el viatge, posant en últim pla les seves prioritats.

D'altra banda, també veiem que té interioritzat l'objectiu de complaure'l: *"Puc arreglar la casa perquè sigui agradable i càlida, tenir-la com a en Torvald li agrada!"*. En aquesta escena, la protagonista se sent eufòrica perquè té temps lliure i, instintivament, pensa a satisfer-lo com a primera opció. L'essència d'aquest comportament es troba en la seva educació primerenca que el seu pare li va imposar, perquè acontentés l'home amb qui formés una família.

Per últim, ens trobem amb l'exemple més clar, que reafirma el poder del seu marit sobre ella, quan confessa a Katerine, la seva amiga, que va haver d'abstenir-se de parlar amb la gent que estimava perquè Torvald la vol sempre per ell sol. No només Torvald passa per davant de la seva persona, sinó que també anul·la la seva pròpia vida i desitjos.

Ara bé, el senyor Helmer no és l'únic que la tracta com un ésser inferior. Des que era petita, el seu pare també es dirigia a ella com si fos un ésser del que qualsevol es podia enamorar. La va educar per ser una dona encantadora i una mare preocupada pels seus fills i així la presentava. D'aquesta manera, totes les persones que coneixien Nora assimilaven aquesta imatge d'ella. Fins i tot, la senyora Linde, que la coneix de fa anys, considera que no és conscient de les dificultats de la vida i no creu que sigui capaç de fer res seriós. No obstant, veiem que la protagonista no està d'acord amb aquestes ocasions i se sent ofesa.

A mesura que avança l'obra, descobrim que té petits comportaments rebels d'amagat. En una de les primeres escenes Nora menja dolços en secret, ja que el seu marit li ho prohibeix. Menjar llaminadures no és un fet destacable però desobeir Torvald quan li priva un desig demostra un cert respecte cap a ella mateixa.

Més endavant, descobrim que anys enrere va falsificar la firma del seu pare, amb l'ajuda de Krogstad, per aconseguir diners per poder pagar un viatge per al seu marit, ja que el metge havia encarregat per millorar la seva salut. Nora volia contribuir econòmicament però per la seva condició de dona es trobava del tot impossibilitada. No tenia ingressos ni control de la seva economia, i el recurs que va fer servir era l'únic que tenia. Al cap dels anys és conscient del problema que suposa haver desafiat la llei, però li continua donant més pes al fet d'haver pogut salvar la vida del seu estimat.

En el moment que el senyor Helmer s'assabenta que la seva dona estimada, innocent i pulcra va cometre un frau que tacarà per sempre el seu nom, la crida i la renya sense pietat. Oblida que els diners els va aconseguir per a ell i l'acusa d'haver arruïnat per sempre la seva vida. Decideix que a partir d'aquell moment Nora l'obeirà a totes hores i els nens deixaran d'estar sota el seu càrrec perquè considera que no és una bona influència. També li diu que tan sols continuarà vivint amb ella perquè separar-se donaria mala imatge. Instants després, quan arriba una carta dient que li retiren el deute, Torvald oblida les reprimendes i les males paraules que tenia en ment i abraça la seva dona. Tanmateix la seva reacció el sorprèn, a ell i a qualsevol lector o espectador. Nora li diu que marxa de casa, que no és feliç i que ja no l'estima. Per retenir-la, ell li recorda que té deures amb la seva família i els seus fills. Decidida, li explica que l'únic deure que té es trobar-se a ella mateixa. Confessa que fins aquell moment de la seva vida ha estat tractada com una joguina i no ha pogut escollir res, ni tan sols el seu camí. Té ganes de sentir-se com un ésser humà, capaç de prendre partit en qualsevol situació, per això abandona aquella casa on només ha estat una nina.

Aquest empoderament sobtat de Nora no ha deixat indiferent mai a ningú. Pot ser difícil d'entendre o pot resultar poc creïble però s'ha de tirar enrere en el temps per poder comprendre el comportament.

Des del meu punt de vista, la visita de la senyora Linde resulta clau. Mentre conversen, Kristine explica que el seu matrimoni va ser per conveniència, per mantenir la seva família.

Tot i així, ara troba a faltar l'amor. Nora es compara amb la seva amiga i veu clar que no ha estat mai del tot feliç perquè mai no ha pres cap decisió. Ha acceptat la vida que li han donat sempre amb un somriure però s'adona que l'estimació rebuda mai la va omplir del tot. És per això que decideix marxar, perquè té ganes de construir la seva pròpia vida i d'alçar-se per ella mateixa.

Eren feministes les heroïnes literàries?

Abans de poder valorar si Catherine Earnshaw, Emma Bovary, Josephine March i Nora Helmer podrien considerar-se feministes, tenint en compte el context en què vivien i la seva situació personal, hem de saber què vol dir ser feminista.

El feminisme és un moviment divers que procura la igualtat dels individus en tots els àmbits. Ja que l'home sempre ha estat a un nivell superior de domini i control sobre la dona, la lluita feminista passa per l'empoderament i l'alliberament d'aquestes. Quan arribi el dia en què aquests dos processos siguin assolits, la nostra societat serà igualitària i justa. Mentrestant, viurem en una societat patriarcal que oprimeix, silencia i mata les dones pel simple fet de ser-ho.

Tenint en compte el significat del terme *feminisme*, una persona feminista serà la que contribueixi a l'assoliment d'aquest. El paper principal el tenen les dones quan prenen consciència de les injustícies que les oprimeixen i les situen en un nivell de submissió. A partir d'aquí comença la seva lluita diària i perpètua per situar-se en una posició equiparable a la dels homes. Aquests, al seu torn, també poden participar del moviment de manera silenciosa, sense voler apropiarse de la causa, i donant veu al sexe oposat.

Tot i que els primers textos feministes daten de finals del segle XVIII, fins entrat el 1900 el moviment no va començar a agafar força suficient per estendre's. No obstant, és sabut que en petits nuclis privats la consciència de gènere era tractada amb naturalitat i que, al llarg de tota la història, hi ha hagut dones que han viscut el feminisme sense conèixer-lo. Aquestes no eren majoria i no podien manifestar el seu pensament en públic. Les que ho feien eren mal vistes i fins i tot cremades vives en ser jutjades per desafiar les lleis i practicar bruixeria.

Així doncs, cal tenir present que el feminisme era tractat molt en secret i manifestar-lo en públic suposava un risc. Les obres que recolzaven la lluita no tenien èxit ja que la majoria de lectors eren homes i les dones que llegien tenien una mentalitat condicionada pels seus marits. Llavors, com pot ser que vulgui tractar un tema que aparentment no existia?

És senzill. Naturalment, la intenció de les autores i els autors d'aquests quatre llibres que he estudiat no era crear personatges feministes. Per començar, si analitzem els llibres sense tenir en compte el contingut, ens adonem que dos d'ells, *Madame Bovary* i *Casa de nines*, van ser escrits per homes, així que ja queden exclosos de ser obres enfocades a lluita feminista.

Malgrat això, encara no podem classificar les dues obres restants, *Cims borrascosos* i *Donetes*, de feministes, ja que s'han d'estudiar detingudament tenint en compte la societat en què van ser creades. Cal assenyalar que Emily Brontë i Louisa May Alcott van viure en famílies de ment avançada per la seva època, i es nota en els seus relats. No obstant, eren conscients que no podien crear una obra feminista i revolucionària si el que volien era portar un plat a taula. Elles segurament ho tenien present però els homes, Gustave Flaubert i Henrik Ibsen, sense ser-ne conscients van crear personatges que es trobaven radicalment fora dels esquemes de la dona ideal del segle XIX. Van pensar en dones tan trencadores que fins a dia d'avui han tingut ressò i han estat exemple del feminisme.

Pot resultar difícil valorar si les protagonistes encaixen amb el moviment feminista actual o no, ja que el context històric és completament diferent. Per això, ens fixem primer en si s'ajusten o no als estàndards de l'època.

El seu caràcter era dèbil i submís. Vivien lligades a uns estereotips i estàndards que resultaven pràcticament impossible d'assolir. La seva única meta era aconseguir l'home ideal. És cert que van començar a ser educades, però sempre vistes d'inferiors. Les ensenyaven a ser mestresses, bones mares i mullers... Trobant-se sempre en situació de dependència cap a l'home que les havia de protegir. També aprenien a llegir per entendre la Bíblia i els manuals de casa. Va estendre's un pensament de la dona domèstica ideal que les veia com "l'àngel de la llar". Educades i polides, havien d'estar sempre a disposició del marit, com un simple objecte de desig. Si tenien temps lliure, era ben vist que ambientessin la casa tocant el piano o cantant. Com hem vist als diferents contextos de cada llibre, no tenien cap dret ni prerrogativa davant la llei, ja que no eren vistes com individus. Tampoc manaven ni tenien autoritat dins la família.

Atès que l'únic objectiu que tenien era casar-se, el vivien amb dolor i patiment. Tenien la idea que si l'amor no feia mal, no es patia i no matava, no era amor. Creien que com més malament ho passaven, la seva ànima era més pura i estimaven millor. Per demostrar que vivien en aquest estat malaltís aspiraven a tenir una pell tan pàl·lida que fins i tot arribaven a beure arsènic perquè la pell se'ls aclarís. També s'abstenien de menjar per tenir un cos prim i dèbil.

Així doncs, el prototip de la dona del segle XIX encaixa perfectament amb el d'un maniquí del segle XXI. Sense llibertats, ni veu, ni vot, les dones no eren ningú. D'elles es tenia una visió

purament funcional: reproduir-se i tenir cura de la família. La seva vida, la seva felicitat i els seus desitjos no eren contemplats ni tan sols per elles mateixes.

Ara que coneixem la dona "ideal", hem de veure si les quatre heroïnes d'aquest treball complien amb aquests requisits. En cas de no fer-ho, valorarem si la seva actitud s'assimila a la de qualsevol dona vinculada al feminisme d'avui.

Catherine Earnshaw

Descobrir si Catherine Earnshaw podria ser tractada de feminista segurament sigui la part més complicada de tot el treball, en part perquè és l'heroïna que se situa més lluny en el temps. L'obra va ser publicada l'any 1847 però l'acció se situa a principis del segle XIX.

Per començar, Heathcliff ha passat fins els nostres dies com un heroi romàntic, enlloc d'haver estat jutjat de maltractador. Amb la justificació que està traumatitzat per la seva infantesa i l'enaltiment per estar enamorat perdudament de la protagonista, no es fa èmfasi a la violència domèstica que provoca. Maltracta físicament i psicològicament Isabella, la seva dona. La viola i li destrossa la vida fins un punt que l'única solució que té és fugir lluny d'ell. Quan li toca fer-se càrrec del seu fill i de Hareton també els danya mentalment. No controla la seva còlera ni els impulsos de ràbia que sent. Fins i tot s'atreveix a colpejar la petita Catherine.

D'altra banda, Hindley representa l'alcoholisme dins la novel·la. Tot i així no oblidem que també es podria considerar un maltractador, ja que abusa de Heathcliff i fins i tot del seu propi fill, Hareton. Viu amargat i deprimat i cau en la beguda quan mor la seva dona. Comença a desviar i a tenir pensaments d'assassí, i finalment acaba morint consumit per la droga i la tristesa que el sobrepassa.

Si l'alcoholisme i la violència domèstica són temes tabú avui, al segle XIX i tractats per una dona eren totalment censurats. Però com hem vist a la seva biografia, Emily Brontë va viure en una família realment avançada respecte de les altres de la seva època, i el seu caràcter podria ser feminista.

Deixant l'escriptora de banda, ens centrem per fi en Catherine, la petita i dolça Catherine que tothom adora malgrat el seu comportament. No va ser creada per representar el feminisme, ni perquè fos una icona ni un model a seguir, però la seva manera de ser va trencar els esquemes. No cal dir que no coneixia la consciència de gènere ni estava informada sobre l'empoderament femení, ja que vivia en una casa burgesa enmig del no-res, sent educada per un mossèn i tenint com exemple un pare violent. Tampoc va tenir cap amiga: Heathcliff va ser el seu únic company. No tenia oportunitat d'aconseguir un llibre per poder-se informar o inspirar atès que el seu pare era el que dominava la família i la biblioteca de la llar i és poc probable que consumís literatura clandestina de feministes.

Així doncs, impossibilitada de ser una referent pel feminisme d'avui, tan sols queda l'oportunitat de saber si dins seu, en la seva personalitat més sincera, hi havia aquest afany de ser lliure. Per fer-ho, hem de comparar la seva actitud amb el prototip de dona de la seva època.

Com a norma principal, les noies del segle XIX havien de ser dolces, dèbils i complaents, no deien grolleries ni alçaven la veu. Tampoc s'encaraven ni portaven mai la contrària. La seva presència no destacava ni era rellevant. Al contrari de Catherine, que era igual de forta que el seu caràcter; no dubtava a cridar fins i tot al seu pare i protestava sempre que les coses no eren del seu gust. Era apassionada, salvatge i entremaliada. Es feia notar, fins a un punt que l'única preocupació de la casa era ella. Tothom anava darrere seu encara que no volgués saber res de ningú.

En segon lloc, llegir la Bíblia i anar a missa eren dos deures bàsics de tota persona, no només de la dona, assenyada i correcta. Al seu torn, la nostra heroïna decideix rebutjar aquestes dues tasques i les substitueix per escapades al llac amb el seu estimat Heathcliff o per infinites tardes de jocs i rialles.

Pel que fa a l'aspecte físic, el prototip de dona romàntica havia d'anar polida i ben vestida i amb el pentinat sempre ben arreglat. A la novel·la, llegim que l'únic moment en què la família sent veritable orgull de Catherine és quan torna mudada i empolainada de la Granja dels Tords. Per voluntat pròpia, la protagonista mai no va dedicar gaires hores a tenir cura de la seva imatge. No li interessava emmirallar-se, preferia jugar o distreure's d'una altra manera.

Per últim, però segurament més important, l'objectiu vital de tota dona al segle XIX era formar una família, casar-se i establir-se. En cap moment de l'obra veiem Catherine entusiasmada per assentar-se ni establir llaços matrimonials. Es casa amb Edgar perquè sap que és el seu deure però posa per davant el benefici econòmic que en traurà per poder ajudar Heathcliff. Mor instants després de donar a llum i per això no pot desenvolupar el seu rol com a mare. No obstant, no es percep cap indicatiu d'amor maternal durant els mesos d'embaràs. És important remarcar que són els pitjors de la seva vida, turmentats i tacats d'odi i discussions, però no demostra cap tipus d'emoció envers la seva futura filla.

Cal dir que el comportament fort i trencador de l'heroïna pot confondre's pel d'una nena malcriada. És cert que ho és; és capritxosa, tossuda, manipuladora i violenta. Rebutja la seva

família i les normes que li han estat imposades. És desagradable i grollera. L'únic que la salva és la seva bellesa excepcional, de la qual ella mai n'expressa cap orgull. No obstant les noies malcriades d'aquella època no s'atrevirien mai a desafiar el món com ho fa Catherine. Poques d'elles desprenien tanta força com ho feia ella; no perquè no la tinguessin, sinó perquè no solien ser tan intel·ligents com la nostra protagonista.

L'única voluntat de Catherine és ser feliç. El problema que té és que la seva manera d'aconseguir-ho no coincideix amb la que calia esperar que fos. A ella la fa feliç viure prop de Heathcliff, i la seva família no fa més que allunyar-los. És comprensible doncs la seva actitud violenta i de descontrol. No vol casar-se, no vol haver d'escollir entre els seus pretendents. Fins i tot arriba un moment que ja no vol saber res d'ells. Només vol viure tranquil·la, en pau, sent feliç i gaudint. Però els obstacles que troba són gairebé invencibles, perquè els seus familiars la dominen i volen fer d'ella la dona ideal.

És aquesta lluita entre la seva felicitat i el que s'espera d'ella el que fa que desenvolupi l'actitud d'insuportable capritxosa i que ressalti tots els seus aspectes aparentment negatius. Però són aquests els que afirmen la possibilitat que dins seu hi hagués una ànima feminista. Perquè una dona del segle XIX no pensa en la seva felicitat, sinó en el camí que els seus pares i el seu marit li marquen. Tampoc té desitjos fora dels establerts. I encara és més impensable que lluiti per ells, que s'esforci, que encari els obstacles sense por. Però ho fa. Desafia totes les normes que se li han imposat i els paràmetres que té preestablerts per poder aconseguir viure la vida de la manera que vol, tot i que no ho acaba aconseguit.

I d'això, avui en dia, se'n diu ser feminista. Lluitar per uns ideals, contra una societat opressora que silencia i rebutja les dones, que no contempla la seva felicitat ni els seus desitjos, és tot el que fan les feministes.

Emma Bovary

Si haguéssim de triar quin dels quatre autors o autores es troba més lluny del feminisme és, sens dubte, Gustave Flaubert. Per començar, vivia en un entorn patriarcal, com era habitual en la seva època: el seu pare treballava i la seva mare s'encarregava de la casa, de la seva educació, de la del seu germà i la de la seva germana. D'altra banda, i com és obvi, era un home. No tenia consciència de gènere perquè mai va patir aquesta opressió que patim les dones des dels principis de la història. Així doncs, podem arribar ràpidament a la conclusió que Emma Bovary mai va ser creada per representar el moviment feminista del segle XIX.

Un altre punt a tenir en consideració és l'objectiu principal de la creació. Tot i que ha resultat ser apòcrifa, sempre se li ha atribuït a Flaubert la frase <<Madame Bovary, c'est moi...>>. Ara bé, va confirmar que l'obra tenia certs punts de caire autobiogràfic. Però el seu objectiu era crear un personatge inadaptable i revelador per fer una crítica a la humanitat. A més, sempre havia estat obsessionat amb el tema de l'adulteri, com es veu en *Passion et vertu*, obra de joventut. Així doncs, creant la protagonista adúltera no pretén criticar la dona en particular, encara que tampoc elevar-la.

Per inspirar-se va prendre tres dones com a models. La primera va ser Louise Colet, amb qui va mantenir una llarga relació epistolar. Ella va ser la musa principal de qui va treure les poques coses bones que explica d'Emma.

En segon lloc, va basar-se en la vida de Delphine Delamare per crear el fil conductor de la història. Delphine era segona esposa de Eugene Delamare, l'Oficial de Sanitat ¹²de Ry, Normandia. Aquest havia estudiat amb el pare de Flaubert, per això Gustave coneixia tan bé la seva vida. Era una dona d'aires altius, que gastava els diners desmesuradament i tenia diversos afers amorosos. Un dels seus amants era passant de notari, igual que Léon, i l'altre era un ric terratinent, com Rodolphe. Ella va servir com a model exacte per crear la protagonista i les seves relacions més properes.

Per últim, Louise d'Arcet va ajudar-lo a perfilar Emma. Era una jove viuda casada amb un escultor, que va tenir nombrosos enamoraments passatgers i un d'ells va ser el mateix Gustave. Va endeutar-se i, igual que la nostra protagonista, va buscar ajuda desesperadament

12 També va prendre la idea de l'ofici d'Eugene: Charles Bovary també era Oficial de Sanitat.

en els seus amants. A diferència de la protagonista, no es va suïcidar. Els casos de Louise i de Delphine comparteixen la derrota de la dona, que intenta evadir-se en l'adulteri i acaba en un desastre.

Així doncs, veient que Emma no va ser creada per ser un símbol de lluita femenina sinó per fer una crítica a la humanitat, hem de veure si el seu caràcter correspondria al d'una feminista moderna.

Fent una lectura bàsica i superficial podem quedar-nos amb la idea que la protagonista és una dona capritxosa i superficial; que busca la seva felicitat en béns materials i no és capaç d'estimar el seu home com es mereix; que no cuida les persones que la cuiden, i que és desagradable i inconscient; que és mala mare i que a més, s'enamora d'un home que la maltracta perquè no és capaç d'estimar-se a ella mateixa. Confesso que havent acabat de llegir l'última paraula del llibre, la meua visió va ser aquesta que acabo de descriure. Però, després d'una presa de consciència i reflexió vaig adonar-me que, vista des d'una altra perspectiva, Emma Bovary és molt més que això.

Per començar, cal tenir present el context social que li va tocar viure. La França del segle XIX era totalment patriarcal¹³: establia un model de vida en què la dona prenia sempre un rol inferior. A més, era l'única filla d'un home vidu; per tant, no tenia cap dona prop seu en qui poder-s'hi fixar.

Quan va fer tretze anys va ingressar en un convent de monges. D'una banda, allà li ensenyaven a llegir la Bíblia, a ser una bona esposa i una bona mare. Aprenia les bones maneres i costums, per ser una dona correcte, polida i capaç de satisfer el seu marit. Però de l'altra, ella passava moltes hores devorant llibres que tractaven l'amor cortès d'amagat, ja que eren considerats inapropiats. La fascinaven aquestes obres i imaginava que el seu futur seria com el que llegia. Per tant, quan se li presenta la primera oportunitat de ser una esposa estimada i adorada no la deixa escapar. És tot el que sap fer i tot el que li han dit que ha d'aspirar.

13 Veure *Context històric i Context històric de la dona en l'apartat Madame Bovary – Gustave Flaubert*.

No obstant, Emma té altres objectius: vol ser feliç, vol ser lliure i vol ser ella mateixa. Aquestes tres voluntats les veiem reflectides en l'amor que sent o que li manca envers els altres personatges.

En primer lloc, a mesura que avança el seu matrimoni, veu que no és el que esperava, que no la fa feliç. Aquí ve el primer tret feminista d'Emma: enlloc d'esperar innocentment, com les dones submises de la seva època, que l'amor torni a despertar entre Charles i ella, el va a buscar. No es conforma amb la seva posició d'infelicitat i de buidor. Surt de dins de la bombolla del seu matrimoni abans que l'acabi consumint per acabar caient en braços d'altres.

El segon punt que denota un caràcter revolucionari és el seu afany de llibertat. Més enllà de l'amor, vol ser lliure a nivell personal. No té consciència de gènere, com és evident, i no sap que sent dona també pot atrevir-se a ser lliure – encara que cal dir que en aquell temps tenia un preu elevat –. Així doncs, en diverses ocasions, desitja ser un home. Vol tenir tanta llibertat com el seu marit, vol poder sortir de casa sense haver-se de preocupar i vol poder controlar la seva pròpia vida. Però ha après que no pot, perquè tan sols és una dona.

Per últim, i d'igual manera que Catherine Earnshaw, tampoc demostra cap tipus d'amor maternal envers la seva filla, Berthe. Des del principi, se sent decebuda en el moment que sap que serà una nena i no un nen, ja que és conscient que tampoc podrà ser una persona lliure simplement pel seu gènere. L'entrega a una dida perquè la cuidi i s'encarregui de criar-la i tan sols la visita espontàniament. Més tard, quan Berthe creix i va a viure amb la seva família, la seva mare la menysprea, no només quan expressa que és lletja, sinó també quan l'empeny sense cura i la fereix.¹⁴

Així doncs, és evident que Gustave Flaubert no va imaginar una heroïna feminista per trencar els esquemes. Emma Bovary no va ser una dona compromesa amb l'alliberament femení. Fins i tot, des d'un primer moment la podríem jutjar d'egoista i desagradable. Tot i així, tenint en compte el context social en què va viure, l'educació que va rebre i les circumstàncies que la van acompanyar, va ser una dona forta, valenta i decidida, a diferència de les dones-model del segle XIX. A més, va ser una dona inconformista i no se la pot titllar de capritxosa, ja que l'únic a què aspirava era a ser lliure i feliç. No és just tractar-la de boja ni de persona poc

14 Veure *Relació amb altres personatges* a l'apartat *Madame Bovary* dels Annexes

racional quan els seus únics objectius haurien d'haver estat aconseguits universalment al llarg de tota la història. Per tot això, podem afirmar contundentment que dins Emma Bovary hi havia la dona feminista que no va poder despertar però avui sí que ho faria, perquè la societat d'avui comença a acceptar les dones decidides i inconformistes que es predisposen per davant de ningú més, com ho va fer la nostra segona heroïna.

Josephine March

Per començar a analitzar Josephine des de la base hem de tenir en compte dos grans punts. El primer és que l'autora era feminista des que havia nascut, ja que el seu pare estava lligat al sufragi femení. Per això és gairebé segur que l'educació i l'ambient familiar eren igualitaris i alliberadors, fent que els seus valors també ho fossin. El segon és que va reconèixer que ella mateixa havia estat el model per crear Jo i les seves germanes havien servit per inspirar-la en crear la família March. Per aquest motiu, sabent que Jo és un reflex d'Alcott i que aquesta última era feminista, hi ha una enorme possibilitat que la nostra protagonista també ho fos.

La novetat que trobem en aquesta obra, i que no hem vist en les dues anteriors, és que l'ambient familiar de la novel·la situa la dona com la protagonista principal. El pare és a la guerra i és la mare qui tota sola tira la família endavant, formada també per quatre nenes. Marmee, tot i desconèixer el concepte de feminisme, en cap moment les tracta d'inferiors per la seva condició de gènere. A més, les considera igual de capaces de poder fer qualsevol cosa que els homes. Tota sola les cria i les educa, fent d'elles unes persones meravelloses.

Per descobrir si Josephine March podria ser un exemple d'heroïna feminista recuperarem les característiques arquetípiques de les dones de l'època. La primera d'elles és el caràcter dèbil i submís que marcava la personalitat femenina del segle XIX. En més o menys mesura, tots els personatges femenins de l'obra actuen de manera complaent envers la societat patriarcal, tots excepte un: Jo.

Per posar un exemple, la mateixa Meg es casa amb un home que la menysprea, la crida i la maltracta. Ella no és feliç però té interioritzat el seu paper de muller complaent i servicial així que aguanta tot el dolor, per deure. En canvi, Jo sempre rebutja els cànons socials que dicten com hauria de ser el seu comportament. No té por de donar la seva opinió ni de dir el que pensa en tot moment. És cert que en ocasions ho passa malament perquè la societat – en forma de tia March –pretén donar-li lliçons per fer d'ella una dona *correcta* i *educada*, és a dir callada i conforme. Ara bé, tot i que a mesura que madura aprèn a fer-ho de manera tranquil·la, Jo continua expressant els seus pensaments i disconformitats.

La segona característica que marcava la vida dels prototips femenins del segle XIX era l'actitud envers l'home i l'amor romàntic. A diferència de Catherine Earnshaw i Emma Bovary, Josephine March no creu que el seu destí sigui casar-se. Les altres dues heroïnes ho tenen

assimilat i fins i tot ho desitgen. Cal destacar que les altres tres germanes March projecten el matrimoni en una de les seves etapes vitals futures. Per contra, des de l'inici de la novel·la, Jo es posiciona de manera indiferent, fins i tot oposada al matrimoni. És molt feliç vivint lliure i estant sola i creu que casar-se suposarà la fi d'aquesta llibertat. A més, és conscient que el seu comportament i el seu caràcter no encaixen amb les mullers que coneix. Així doncs, no té por de manifestar el seu desig de viure soltera, tot i que això suposi un escàndol per la societat.

A mesura que avança l'obra, Jo madura. Continua sent una dona lliure i poderosa però s'enamora de manera inesperada. Sent atracció envers el professor Baher per la seva ment, la seva saviesa i els seus ideals i, després d'un període d'amistat, acaben contraient matrimoni. Ella mateixa ha de passar per un procés personal d'acceptació de l'amor que sent. No vol ser infidel ni anar en contra dels seus ideals de jove que es manté soltera, ideal que es veu en perill. Però gràcies a la seva maduresa que l'ajuda a reflexionar i a enfrontar-se als seus sentiments, accepta casar-se amb el professor.

Ara bé, aquest va ser un punt polèmic en el moment que es va publicar la novel·la i confesso que, en un primer moment i de la mateixa manera que la majoria de lectores, a mi tampoc em va acabar de convèncer que Jo acabés casada. Considero el professor Baher una gran persona però hagués preferit que la protagonista acabés sense parella per reafirmar el seu poder. Investigant, vaig descobrir que l'autora no s'havia casat mai i la seva voluntat era que Jo tampoc tingués parella. Tot i així, l'editor va forçar el casament de la protagonista perquè, segons ell, *a ningú li agradaria una protagonista soltera*.

En conseqüència i a contracor Jo va acabar casada. Si fem una reflexió madura ens adonem que encara que Alcott hagués volgut casar Jo, la protagonista no seria una dona menys independent ni poderosa perquè es casa per amor real. Sap que continua valent-se per ella mateixa i que no necessita ser protegida. No contrau matrimoni amb el primer home amb qui en té l'oportunitat, sinó amb el que la fa més feliç; i des d'una perspectiva feminista el més important a la vida és que les dones siguem capaces de triar el nostre destí, com ho va fer ella.

La tercera característica de les dones vuitcentistes és que la seva personalitat era regida per les normes socials. El seu pensament i els seus valors venien marcats per la societat patriarcal que les volia submises, com hem vist al primer punt. Josephine March no pot anar més desacord amb les regles femenines del seu context. En alguna ocasió fins i tot vesteix amb

barrets considerats masculins. També expressa que vol anar a lluitar al costat del seu pare i no quedar-se a casa com ho feien les dones. Li agrada saltar, córrer i cridar. Meg i la tia March són els dos personatges que intenten redreçar-la i indicar-li el camí femení. Posen tots els seus esforços però Josephine continua fent el que el seu cor li demana. Mai s'avergonyeix de la seva aparença ni es preocupa pel que les altres persones puguin dir d'ella. L'únic que li importa és que la seva família l'estimi. En tot moment és fidel als seus valors encara que això suposi rebutjar els estereotips.

Lligat amb aquesta tercera característica, un dels punts que caldria destacar és que Jo desitja ser un noi; és més, es compadeix de ser una noia. Podem pensar que aquesta idea esborra tota la personalitat feminista de Jo però no fa res més que reafirmar-la. Cal tenir en compte que no té consciència de gènere i les dones que l'envolten tampoc en tenen. Si Jo en tingués no diria *"Ja em sembla suficientment dolent ser una dona"* sinó *"Ja em sembla suficientment dolent no poder ser lliure (...)"*. Perquè l'únic que vol ella és tenir llibertat. Vol córrer i jugar amb Beth i Amy o amb Laurie, sense haver-se de preocupar per si Meg la critica. Vol poder fer servir les seves expressions tan característiques - com *"Per Cristòfol Colom!"* - en qualsevol moment, encara que es tracti d'una festa refinada. També vol poder dir el que pensa sense semblar grollera o mal educada, però això, de la mateixa manera que les altres accions, només les podien fer els nois.

I el més important de tot és que ho fa. Continua dient el que pensa i fent el que vol, perquè sap que no fa mal a ningú i que és feliç fent-ho; sense importar-li les opinions alienes ni la imatge que pugui donar, movent-se sempre pel que li diu el cor. Mai deixa de ser fidel a ella mateixa i aquest és el gran motiu pel qual Josephine March és i serà un exemple de feminisme. Tenint la societat en contra s'atreveix a fer l'acte més rebel de tots: ser ella i ser lliure.

Nora Helmer

Analitzar i treballar el comportament de Nora Helmer pot resultar força complicat pel fet que és un personatge de teatral. Sovint costa descobrir el món interior i els pensaments dels personatges si no els verbalitzen. Però per parlar de Nora en tenim prou amb apreciar els seus actes i el que aquests signifiquen.

Nora és la primera dona de la història de la literatura que deixa el marit i marxa de casa. Resulta sorprenent que un home escrivís sobre aquest tema sense menysprear el personatge ni criticar-lo, però Ibsen sentia una certa simpatia envers les dones. Podem veure-ho en una de les seves cites més famoses: *“Una dona no pot ser ella mateixa en una societat moderna ja que és una societat exclusiva per a homes, amb lleis fetes per homes i amb magistrats que jutgen la conducta femenina des d’un punt de vista masculí.”*

Per entendre aquesta visió tan crítica que té de la societat ens hem de remuntar als inicis de la seva vida. Comença a empatitzar amb les dones i comprèn la seva impotència quan veu patir la seva mare. Com hem vist a la biografia¹⁵, Mariachen Altenburg va patir maltractament físic i psicològic per part del seu marit. Tot i així, segons deien els seus fills, era una dona entregada i sacrificada.

És per això que la situació de casa seva va ajudar a despertar aquest caràcter solidari de Henrik envers les dones. Tot i així no podem qualificar el seu comportament de feminista. En primer lloc, i com és evident, Ibsen era un home i, si pocs d’ells entenen el moviment en ple segle XXI, es feia difícil en aquells temps que els homes poguessin comprendre la causa.

En segon lloc, hem de conèixer la història de Laura Petersen per poder concloure que Ibsen no era un home compromès amb la lluita. Aquesta va ser una escriptora noruega que es casà amb un professor quan era jove. Ell va emmalaltir i el metge els va recomanar que viatgessin al sud, on el clima era més favorable. Per poder pagar el trasllat, Laura va aconseguir un préstec en secret que més tard no va poder tornar. Va intentar escriure un llibre per recuperar la quantitat de diners que devia però no va tenir gaire èxit i va acabar falsificant un txec. Quan el banc la va descobrir, el seu home li va prendre la custòdia dels fills que compartien. Ella va

¹⁵ Veure *Henrik Ibsen* a l’apartat de *Nora Helmer*.

haver d'ingressar en un hospital psiquiàtric durant dos mesos, fins que va tornar a casa per cuidar la família.

Laura i Ibsen eren bons amics però l'autor la va trair i va utilitzar la seva història per crear l'argument de *Casa de nines*. Ella mai el va perdonar. Anys després, Georges Brandes, el crític literari més important de la literatura escandinava, va dir que creia que Laura havia gastat els diners del préstec per decorar la casa. Era una afirmació totalment falsa i Ibsen, sabent la veritat, no només es va abstenir de defensar-la, sinó que va negar que s'hagués inspirat en ella. Així doncs, totes les possibilitats que guanyava de ser un home compromès amb la lluita femenina després d'haver publicat el llibre van quedar ensorrades en tractar Laura d'aquesta manera.

Tot i quedar apartat del moviment, Henrik Ibsen va crear una heroïna que ha passat a la història com una referent feminista. Però, ho era realment?

A diferència de les altres heroïnes, Nora compleix amb la primera característica dels prototips femenins de l'època: d'entrada és una dona submissa i complaent. Obeeix el seu home la major part del temps i intenta tenir-lo content encara que hagi de sacrificar-se.

No obstant, Nora fa un gran acte d'amor propi en el moment que prioritza la seva felicitat i decideix marxar de casa. Des del meu punt de vista, es pot deixar enrere qualsevol altra valoració del seu comportament que posi en dubte la seva condició de feminista, perquè fer un cop de porta ja ho diu tot: Nora és un exemple de feminisme. Ho puc afirmar ara sense dubtar, de la mateixa manera que ho vaig fer en el moment que vaig tancar el llibre. Amb Nora no he tingut mai cap dubte, en canvi amb les altres tres he hagut de fer un treball i una presa de consciència més profunda.

No crec que valgui la pena fer res que no sigui elevar-la per haver estat capaç de plantar-li cara al seu marit després de tants anys i tantes vivències compartides. Feia molt temps que es coneixien, que vivien junts, que havien dedicat la seva vida un a l'altre, però Nora no era feliç. Ella creia ser-ho però comparant-se amb Kristine s'adona que només estava alegre. No podia ser feliç quan no era ella. Només era una nina per als homes de la seva vida, no era ningú més.

Si avui dia ja ens costa prioritzar-nos i atrevir-nos a fer un pas enrere quan la nostra vida no ens fa felices, fer-ho 150 anys enrere era encara més difícil. Tan difícil que resultava perillós. Elles no eren ningú per a la societat. Què feia una dona sense marit? Què feia una dona

cometent un delict fiscal? Què feia una dona gestionant diners? I què feia una dona atrevint-se a abandonar la seva família?

Doncs la resposta és ben senzilla: lluitar per ser feliç.

Etic convençuda que Nora era conscient dels perills que suposava plantar cara al seu home i dir-li sentències tan punyents com: "Ja no t'estimo". Torsvald havia tingut reaccions violentes en més d'una ocasió i sabia que corria un gran risc marxant de casa. S'hi jugava fins i tot la seva vida, però va fer el pas. Sabent que no era feliç en aquell moment ja no li quedava res a perdre, només podia guanyar.

Per tot això, per mi Nora és una referent. És un model a seguir i ho podria ser per a qualsevol noia jove. M'emmirallo en ella per sortir de les normes socials que m'encasellen allà on *he d'estar* i prendre partit en la meua pròpia vida. És un exemple de dona forta i poderosa, capaç de valer-se per ella mateixa i ser capaç de prioritzar-se. No tinc cap dubte que és un personatge completament feminista perquè, vivint en un context de menyspreu envers les dones, en una societat patriarcal que les considerava dèbils i en una casa on només feia de joguina, s'atreveix a fer un acte tan rebel com estimar-se

Conclusions

“Una dona no pot ser ella mateixa en una societat moderna ja que és una societat exclusiva per homes, amb lleis fetes per homes i amb magistrats que jutgen la conducta femenina des d’un punt de vista masculí.”

Aquestes paraules de Henrik Ibsen citades anteriorment il·lustren a la perfecció el meu Treball de Recerca. Des d’un inici, el meu objectiu era descobrir si rere les protagonistes de les grans obres de la literatura universal s’amagava una feminista. Per arribar-hi, vaig haver de llegir quatre obres: *Cims borrascosos*, *Donetes*, *Casa de nines* i *Madame Bovary*. A continuació, em vaig dedicar a estudiar curosament el seu comportament, el context històric que les envoltava i la situació de la dona en cada període corresponent. Així doncs, he pogut depurar el seu caràcter més profund, el seu esperit, de condicionants marcats per la societat patriarcal que ens porta acompanyant des dels inicis dels temps, per acabar descobrint que la meva tesi es compleix: les heroïnes literàries del segle XIX, si despertessin avui, serien feministes.

Primerament, Catherine Earnshaw no és una nena malcriada i insuportable. És una dona inconformista i amb caràcter, que no pot estimar qui desitja pels prejudicis i els convenis de l’època. Tot i així, lluita i es fa escoltar fins l’últim dia.

En segon lloc, Emma Bovary no és la dona capritxosa que tothom coneix, sinó una esposa indignada que busca la vida que li van prometre, perquè sap que la farà feliç.

D’altra banda, descobrim que en el fons Josephine March no desitja ser un home. L’únic que vol és portar una vida que la satisfaci i li fa sentir que val la pena, però és jutjada perquè s’assembla massa a la dels nois de l’època.

Finalment, Nora Helmer demostra que, tot i haver estat educada per ser una nina i no tenint ningú al seu costat, es val per ella mateixa i és capaç de decidir el seu propi camí.

Havent fet l’estudi i la depuració de les dones i havent confirmat que la meva hipòtesi es compleix he arribat a un seguit de conclusions que es compleixen en tots els casos.

Per començar, les quatre heroïnes únicament busquen la felicitat. Lluiten per trobar-la i es troben un seguit d’obstacles propis de la societat patriarcal.

Aquest conflicte ens porta a la següent conclusió: és el xoc d'aquests dos mons (la societat patriarcal contra l'essència de l'heroïna) el que fa que sorgeixi un caràcter rebel i, sovint, conflictiu. Per aquest motiu, cadascuna desenvolupa una actitud concreta, fruit dels entrebancs que impedeixen l'assoliment de la seva felicitat.

D'altra banda, m'he adonat que cap d'elles no va ser creada per a ser una icona del feminisme ni una referent. Tot i així, sense saber-ho, els i les autores van inventar quatre protagonistes amb una personalitat que encaixaria a la perfecció en una societat feminista del segle XXI.

Per últim, he pogut concloure que, segons creia jo, la meva hipòtesi es compleix. Així doncs, si les heroïnes literàries del segle XXI despertessin avui, serien feministes.

Duent a terme el Treball de Recerca he fet els següents aprenentatges: conèixer un personatge literari a partir de la seva obra i depurar el seu caràcter de les influències socials i culturals, com es fa una recerca a partir d'una obra literària, com eren les diferents societats durant el segle XIX, entre d'altres. No obstant, el que més m'ha marcat ha estat adonar-me que no es poden jutjar les heroïnes, ni cap personatge literari, sense tenir en compte les seves circumstàncies i les influències que reben.

Sincerament em sento orgullosa de la recerca, el treball i els fruits que ha donat aquest projecte. He tingut l'oportunitat de desenvolupar un tema relacionat amb un àmbit que m'apassiona: la literatura. Sóc conscient que no hauria estat possible sense les dones que m'han ajudat. En primer lloc, voldria donar les gràcies a la Gemma Montoya Albareda, per haver fet que no descarrilés, per haver-me donat suport en les meves idees i haver confiat en mi cada dia. Seguidament, a l'Esther Farriols Sender, que s'ha interessat pel meu treball i m'ha donat els seus consells més sincers. També vull donar les gràcies al meu tiet Ramon, i a en Sergi, per haver-me regalat els llibres que m'han servit d'estudi. Per últim, i segurament més important, vull agrair especialment a totes les dones que formen part de la meua vida, les amigues, les companyes d'equip i les de la família, per donar-me el suport necessari i ser un exemple dia rere dia.

Bibliografia

Cims borrascosos

Biografía de Emily Brontë novelista britànica < <https://www.mujeresnotables.com/2018/05/02/biografia-de-emily-bronte-novelista-britanica/>> [Consulta: 10 juny 2020]

BRONTË, E. *Cumbres borrascosas*. Madrid: RBA Coleccionables, S.A., 2008 1ª (Grandes escritoras.)

Emily Brontë - Wikipedia <https://en.wikipedia.org/wiki/Emily_Bront%C3%AB> [Consulta: 22 juny 2020]

Hindley Earnshaw - Hindley Earnshaw Character - qaz.wiki <https://es.qwe.wiki/wiki/Hindley_Earnshaw> [Consulta: 10 setembre 2020]

La Revolución industrial. Cambios en el ámbito del trabajo. Señoras y criadas <<https://tiempodeactuar.es/wp-content/uploads/sites/235/1-Revoluci%C3%B3n-Industrial-1.pdf>> [Consulta: 22 juny 2020]

La sexualidad en la época victoriana <<https://www.nuevatribuna.es/articulo/historia/sexualidad-epoca-victoriana/20171203171816145989.html>> [Consulta: 22 juny 2020]

Las hermanas Brontë: feminismo en pleno siglo XIX | La Razón – Cultura <<https://www.larazon.es/cultura/las-hermanas-bronte-feminismo-en-pleno-siglo-xix-AG25543535>> [Consulta: 11 setembre 2020]

Las mujeres durante la Revolución Industrial - una Wiki en el Colegio Estudio <http://estudiopedia.org/index.php?title=Las_mujeres_durante_la_Revoluci%C3%B3n_Industrial> [Consulta: 24 juny 2020]

Si Emily Brontë cumpliera ahora 200 años se declararía "feminista" - La Vanguardia <<https://www.lavanguardia.com/vida/20180729/451161597592/si-emily-bronte-cumpliese-ahora-200-anos-se-declararia-feminista.htm>> [Consulta: 31 agost 2020]

West Yorkshire - Viquipèdia, l'enciclopèdia lliure <https://ca.wikipedia.org/wiki/West_Yorkshire> [Consulta: 22 juny 2020]

Wuthering Heights - Wikipedia <https://en.wikipedia.org/wiki/Wuthering_Heights> [Consulta: 22 juny 2020]

¿Si Emily Brontë viviera sería feminista? | Clarín – Cultura <<https://www.clarin.com/cultura/emily-bronte-viviera-feminista0HkUxeN04m.html>> [Consulta: 10 setembre 2020]

Casa de nines

A Doll's House - Wikipedia <https://en.wikipedia.org/wiki/A_Doll%27s_House> [Consulta: 31 juliol 2020]

IBSEN, H. *Casa de nines*. Barcelona: Grup Editorial 62, 2011 (Les eines, 69)

Casa de muñecas | Mujeres en lucha <<http://mujeresenlucha.es/2019/04/18/casa-de-munecas>> [Consulta: 10 setembre 2020]

Casa de muñecas, de Henrik Ibsen <<https://lapiedradesisifo.com/2010/11/28/casa-de-mu%C3%B1ecas-de-henrik-ibsen/>> [Consulta: 4 setembre 2020]

Contexto histórico de Noruega en el siglo XIX - Prezi <<https://prezi.com/p/rcbxhtfnodav/contexto-historico-de-noruega-en-el-siglo-xix/>> [Consulta: 5 setembre 2020]

Feminismo en Noruega - Feminism in Norway - qaz.wiki <https://es.qwe.wiki/wiki/Feminism_in_Norway> [Consulta: 5 setembre 2020]

Henrik Ibsen - Wikipedia, la enciclopedia libre <https://es.wikipedia.org/wiki/Henrik_Ibsen> [Consulta: 5 setembre 2020]

Història de Noruega | Noruega el 1814 - Viquipèdia, l'enciclopèdia lliure <https://ca.wikipedia.org/wiki/Hist%C3%B2ria_de_Noruega#Noruega_el_1814> [Consulta: 5 setembre 2020]

La verdadera Nora | El cultural <<https://elcultural.com/La-verdadera-Nora>> [Consulta: 11 octubre 2020]

Laura Kieler - Wikipedia <https://en.wikipedia.org/wiki/Laura_Kieler> [Consulta: 31 juliol 2020]

Marichen Altenburg - Wikipedia <https://en.wikipedia.org/wiki/Marichen_Altenburg> [Consulta: 11 octubre 2020]

Nora en Casa de muñecas de Ibsen: la primera obra de teatro feminista <<https://mahandeepkaur.com/casa-de-munecas-de-ibsen/>> [Consulta: 7 setembre 2020]

Tema: El machismo en la sociedad noruega del siglo XIX y sus consecuencias en el marco moral con referencia a la obra "Casa de Muñecas" - Trabajos Documentales <<https://es.essays.club/Ciencias-sociales/Sociolog%C3%ADa-y-trabajo-social/Tema-El-machismo-en-la-sociedad-noruega-del-119842.html>> [Consulta: 5 setembre 2020]

«Ibsen no es feminista» - ABC Cultural - Teatro - Entrevista Amelia Ochandiano <<https://www.abc.es/cultura/abci-culturalteatro-201104080000noticia.html?ref=https://www.google.com>> [Consulta: 10 setembre 2020]

Donetes

ALCOTT, L.M. *Mujercitas*. Barcelona: Penguin Random House Grupo Editorial, 2018 (Clásicos)

El derecho a defender la patria: mujeres soldado estadounidenses en la Guerra de Secesión <<https://core.ac.uk/download/pdf/29402948.pdf>> [Consulta: 2 setembre 2020]

Guerra Civil dels Estats Units - Viquipèdia, l'enciclopèdia lliure <https://ca.wikipedia.org/wiki/Guerra_Civil_dels_Estats_Units> [Consulta: 1 setembre 2020]

Jo March | Little Women Wiki | Fandom Jo March <https://littlewomen.fandom.com/wiki/Jo_March> [Consulta: 11 agost 2020]

LA GUERRA CIVIL | Historia de los Estados Unidos Periodo 1850-1900 <<https://cuapionet.wordpress.com/2010/03/17/10/>> [Consulta: 2 setembre 2020]

Louisa May Alcott: la extraordinaria historia de la autora de "Mujercitas" <<https://www.bbc.com/mundo/noticias-50974219>> [Consulta: 2 setembre 2020]

Mujercitas - Wikipedia, la enciclopedia libre <<https://es.wikipedia.org/wiki/Mujercitas>> [Consulta: 31 juliol 2020]

¿Y si 'Mujercitas' no fuese un libro feminista? <https://elpais.com/cultura/2018/10/19/actualidad/1539960182_999342.html> [Consulta: 11 agost 2020]

"Mujercitas": la traición de Jo March <https://www.clarin.com/cultura/mujercitas-traicion-jo-march_0_-ATAWH2m_.html> [Consulta: 11 agost 2020]

Madame Bovary

7 datos que tal vez no sabías sobre Madame Bovary | La Vanguardia <<https://www.lavanguardia.com/historiayvida/historia-contemporanea/20170612/47311564563/7-datos-que-tal-vez-no-sabias-sobre-madame-bovary.html>> [Consulta: 25 agost 2020]

FLAUBERT, G. *Madame Bovary*, 2018, 25ª. Madrid: Ediciones Cátedra (Grupo Anaya, S.A.) (Letras universales, 44)

Código Civil de Francia - Wikipedia, la enciclopedia libre <https://es.wikipedia.org/wiki/C%C3%B3digo_Civil_de_Francia> [Consulta: 8 novembre]

Francia en el siglo XIX - Antoniocaridad <<http://www.antonicaridad.com/app/download/18605223/Francia+en+el+siglo+XIX.doc>> [Consulta: 3 setembre 2020]

Gustave Flaubert | Visat <<http://www.visat.cat/literatura-universal-catala/cat/autor/81/gustave-flaubert.html>> [Consulta: 24 octubre 2020]

Madame Bovary Characters <<https://www.coursehero.com/lit/Madame-Bovary/characters/>> [Consulta: 3 setembre 2020]

Madame Bovary de Gustave Flaubert: resumen y análisis <<https://www.culturagenial.com/es/madame-bovary-de-flaubert/>> [Consulta: 3 setembre 2020]

Madame Bovary y el desafío al modelo patriarcal - Tercera Información <<https://www.tercerainformacion.es/articulo/cultura/08/05/2018/madame-bovary-y-el-desafio-al-modelo-patriarcal>> [Consulta: 19 setembre 2020]

Todas Somos Madame Bovary - Culturetas <<https://www.culturetas.es/todas-somos-madame-bovary>> [Consulta: 25 agost 2020]

¿Qué hay detrás de un símbolo feminista como Madame Bovary? | Heraldo de México <<https://heraldodemexico.com.mx/di-vagando/madame-bovary-personaje-libros-feminista-simbolo-mujer-gustave-flaubert-salud-mental/>> [Consulta: 19 setembre 2020]

Heroïnes literàries

14 heroïnes literàries i les dones que les inspiraren <<https://descriu.org/14-heroines-literaries-i-les-dones-que-les-inspiraren>> [Consulta: 20 juny 2020]

Heroi - Viquipèdia, l'enciclopèdia lliure <<https://ca.wikipedia.org/wiki/Heroi>> [Consulta: 6 juliol 2020]

Las mayores heroínas de la historia de la literatura por Librotea <<https://librotea.elpais.com/estanterias/las-mayores-heroinas-de-la-historia-de-la-literatura/>> [Consulta: 20 juny 2020]

Personatges literaris femenins del segle xx <https://bibliotecavirtual.diba.cat/c/document_library/get_file?uuid=1a8b69be-6598-4874-8dd0-4087f517aa81&groupId=10934> [Consulta: 20 juny 2020]

The Women's Library @ LSE | Digital Library – Collections <<https://digital.library.lse.ac.uk/collections/thewomenslibrary>> [Consulta: 21 juny 2020]

Feminisme

40 Personajes Femeninos Dignas de ser Admiradas <<https://sarahmyersescritora.com/top-mejores-personajes-femeninos/>> [Consulta: 20 juny 2020]

Historia dels drets humans <<http://www.amnistiacatalunya.org/edu/cat/historia/inf-dones-hist.html>> [Consulta: 22 juny 2020]

Què vol dir ser feminista avui? | NacióDigital <<https://www.naciodigital.cat/noticia/149627/vol/dir/ser/feminista/avui>> [Consulta: 8 setembre 2020]

WOMEN IN WORLD HISTORY <<http://chnm.gmu.edu/wwh>> [Consulta: 21 juny 2020]

¿Qué es el feminismo? <<http://www.mujaresenred.net/spip.php?article1308>> [Consulta: 8 setembre 2020]

¿Qué es ser feminista y qué es ser machista? - Psicología Online <https://www.psicologia-online.com/que-es-ser-feminista-hoy-4725.html#anchor_2> [Consulta: 8 setembre 2020]

¿Qué significa ser Feminista? <<https://feminismoinc.org/2018/07/que-significa-ser-feminista.html>> [Consulta: 8 setembre 2020]

Annexes

Catherine Earnshaw

Capritxosa	<i>"Y Cathy, cuando se enteró de que, por atender aquel intruso, su padre había extraviado la fusta que traía para ella, manifestó su irritación contra el estúpido arrapiezo, escupiéndole muecas..."</i>
Educada en un ambiente de violència	<i>"...con lo cual se ganó una sonora bofetada de su padre para que aprendiera a tener mejores modales."</i>
Perversa i vanitosa	<i>"Nunca era tan feliz como cuando nos poníamos a reñirla todos a la vez y ella nos desafiaba con su mirada intrépida e insolente..."</i>
Lleial (a Heathcliff) i despreocupada de la resta	<i>"Se prometieron solemnemente uno a otro crecer tan desdolidos como salvajes, y acabaron prescindiendo del amo..."</i> <i>"Ya podía el cura ponerle a Catherine la penitencia de aprenderse de memoria los capítulos que fuera, o Joseph de azotar a Heathcliff hasta que se le cansara el brazo, que daba igual. Todo se les olvidaba en cuanto podían volver a estar los dos juntos..."</i>
Superficial i influenciable	<i>"Como consecuencia de todo ello [pasar 5 setmanes a la Granja dels Tords] la Cathy que vimos volver no fue una pequeña salvaje precipitándose dentro de la casa con el pelo desgredado para sofocarnos bajo sus abrazos, sino una persona de aire digno, que se apeaba de su jaquita negra con el pelo peinado..."</i>
Superficial	<i>"No tengo más derecho a casarme con Edgar Linton que a entrar en el cielo; y si el condenado de mi hermano no hubiera hecho caer tan bajo a Heathcliff, ni se me hubiera pasado por la cabeza. Pero tal como están ahora las cosas, casarme con Heathcliff me degradaría."</i>
Amor sincer envers Heathcliff	<i>"Sea cual fuere la sustancia de que están hechas las almas, la suya y la mía son idénticas"</i> <i>"En cambio, casándome con Linton, puedo ayudar a Heathcliff a que prospere y pueda verse libre de las garras de mi hermano"</i>

<p>Envejosa i manipuladora (quan Isabella estima Heathcliff)</p>	<p><i>“Por favor, Nelly, ayúdame a convencerla de que está loca. Explícale quién es Heathcliff, un ser bruto, sin cultura ni refinamiento alguno...”</i></p> <p>A Heathcliff: <i>“...me ha comunicado que si yo tuviera el detalle de quitarme de en medio, mi rival, que tal se considera ella...”</i></p> <p><i>“- ¡Te digo que dejes en paz a Isabella! [...] ¿Por qué no me has obedecido?”</i></p>
<p>S’adona de la seva manera de ser i embogeix</p>	<p><i>“Allí estaba tumbada, dándose cabezazos contra los brazos del sofá y haciendo rechinar los dientes de tal modo que parecía que se le iban a saltar en pedazos”</i></p> <p><i>“-Mejor sería morir, ya que a nadie le importa de mi”</i></p> <p><i>“A base de excitarse, su alteración febril llegó a la locura, y se puso a desgarrar la almohada a mordiscos”</i></p> <p>Veü el seu reflex al mirall: <i>“Ahora se ha movido. ¿Quién es? A ver si vuelve a salir cuando te vayas. ¡Ah, Nelly, esta habitación está embrujada!”</i></p>
<p>Decidida</p>	<p><i>“- Catherine, ¿qué te ha pasado? ¿Es que ya no significo nada para ti? ¿Es que estás enamorada de ese canalla de Heat...? - ¡Calla! Si vuelves a pronunciar ese nombre, me tiro por la ventana y se acabó el asunto. (...) No te necesito, Edgar, he dejado de necesitarte (...) todo lo que tenías en mí se acabó.”</i></p>
<p>Fama de violenta</p>	<p><i>“...ya conoce usted el carácter violento de todos los Earnshaw, y la señora Linton se lleva la palma”</i></p>

Emma Bovary

<p>Apasionada</p>	<p><i>“(...) rechazaba como inútil todo lo que no contribuía al consuelo inmediato de su corazón, pues, siendo de temperamento más sentimental que artístico, buscaba emociones y no paisajes.”</i></p>
<p>Infeliç</p>	<p><i>“Deseaba a la vez morir y vivir en París.”</i></p> <p><i>“Como los náufragos, paseaba sobre la soledad de su vida sus ojos desesperados, buscando a lo lejos alguna vela blanca en las brumas del horizonte.”</i></p>

	<p><i>“Por su cabeza desfilaban zarabandas sin fin, (...) meciéndose de sueño en sueño, de tristeza en tristeza.”</i></p> <p><i>“Ella deseaba un hijo. (...) Un hombre al menos es libre, puede recorrer las pasiones y los países, atravesar los obstáculos, gustar los placeres más lejanos. Pero a una mujer eso le está continuamente vedado.</i></p> <p><i>(...)</i></p> <p><i>- ¡Es una niña! - dijo Charles.</i></p> <p><i>Emma volvió la cabeza y se desmayó.”</i></p> <p><i>“Pero ¿quién la hacía tan desgraciada?, ¿dónde estaba la catástrofe extraordinaria que la había trastornado?”</i></p> <p><i>“Ver marchar aquel piano, que antaño le había proporcionado tantas vanidosas satisfacciones, era para Madame Bovary como el indefinible suicidio de una parte para ella misma.”</i></p> <p><i>“A partir de ese momento, su existencia no fue más que una sarta de mentiras en las que envolvía su amor como en velos para ocultarlo.</i></p> <p><i>Era una necesidad, una manía, un placer, hasta tal punto que, si decía que ayer había pasado por el lado derecho de una calle, había que creer que había sido por el lado izquierdo.”</i></p> <p><i>“¡No importa!, no era feliz, no lo había sido nunca.”</i></p> <p><i>“¡Qué lejos le parecía el baile! (...) Su viaje a la Vaubyessard había abierto una brecha en su vida como esas grandes grietas que una tormenta en una sola noche excava a veces en las montañas.”</i></p>
<p>Rebutja la seva realitat perquè, dins la seva ment, n’ha creat una imaginària.</p>	<p><i>“Envidiaba la vida agitada, los bailes de disfraces, los placeres (...). Palidecía y tenía palpitaciones.”</i></p> <p><i>“Por la tarde, a veces, aparecía detrás de los cristales de la sala una cabeza de hombre, de cara bronceada (...). Enseguida empezaba un vals, (...) mujeres con turbantes rosa, tiroleses con chaqué, monos con frac negro, caballeros de calzón corto daban vueltas y vueltas entre los sillones (...). “</i></p>

	<p><i>“Pero si había en alguna parte un ser fuerte y bello (...), ¿por qué, por azar, no lo encontraría ella?”</i></p> <p><i>“Todo lo que la rodeaba (...) le parecía una excepción en el mundo, (...) mientras que más allá se extendía hasta perderse de vista el inmenso país de las felicidades y de las pasiones.”</i></p> <p><i>“Pero al escribir veía a otro hombre, a un fantasma hecho de sus más ardientes recuerdos, de sus más bellas lecturas, de sus más ardientes deseos; y por fin, se le hacía tan verdadero y accesible que palpitaba maravillada (...). Ella lo sentía a su lado.”</i></p>
Materialista	<p><i>“En su deseo confundía las sensualidades del lujo con las alegrías del corazón...”</i></p> <p><i>“Quiso poner sobre su chimenea dos grandes jarrones de cristal azul, y poco tiempo después un neceser de marfil con un dedal de plata dorada.”</i></p>
Capritxosa	<p><i>“Emma se volvía difícil, caprichosa. Se encargaba platos para ella que luego no probaba, un día no bebía más que leche pura, y, al día siguiente, tazas de té por docenas.”</i></p> <p><i>“Pero ocurrió con sus lecturas lo mismo que con sus labores, que, una vez comenzadas todas, iban a parar al armario.”</i></p> <p><i>“Fue entonces cuando Emma se arrepintió. Incluso se preguntó por qué detestaba a Charles, y si no hubiera sido mejor poder amarle.”</i></p>
Dèbil de salut	<p><i>“Bebió vinagre para adelgazar, contrajo una tos seca y perdió por completo el apetito.”</i></p> <p><i>“Félicité, (...) desabrochaba a la señora, que tenía convulsiones por todo el cuerpo.”</i></p>
Devota	<p><i>“Pidió la comunión y, (...) Emma sintió que algo fuerte pasaba por ella, que la liberaba de sus dolores, (...) Su carne aliviada ya no pesaba, empezaba una vida diferente (...)”</i></p>

	<p><i>“Existían (...) otras felicidades mayores, otro amor por encima de todos los amores, sin intermitencia ni fin.”</i></p> <p><i>“Entonces, se entregó a caridades excesivas. Cosía trajes para los pobres; enviaba leña a las mujeres de parto (...)”.</i></p> <p><i>“- Me gustaría mucho- dijo ella - ser una religiosa de hospital.</i></p>
--	---

Relació d'Emma amb Charles

Irritada	<p><i>“Él no podía aguantarse sin tocar continuamente su peine, (...) o bien besitos en fila a todo lo largo de su brazo desnudo, desde la punta de los dedos hasta el hombro; y ella le rechazaba entre sonriente y enfadada, como se hace a un niño que se te cuelga encima”</i></p> <p><i>“- ¡Dios mío!, ¿por qué me habré casado?”</i></p> <p><i>“- ¿Bailar? - replicó Emma.</i> <i>- ¡Sí!</i> <i>- ¡Pero has perdido la cabeza!, se burlarían de ti, mantente en tu puesto. Además, es más propio de un médico - añadió ella.”</i></p> <p><i>“Charles fue a besarle en el hombro.</i> <i>- ¡Déjame! - le dijo ella -. Me arrugas el vestido.”</i></p> <p><i>“Cada vez se sentía más irritada contra él.”</i></p> <p><i>“Emma, frente a él, le miraba; no compartía su humillación, ella sentía otra: era la de haberse imaginado que un hombre semejante pudiese valer para algo, como si veinte veces no se hubiese ya dado cuenta de su mediocridad.”</i></p> <p><i>“- ¡Abrázame, cariño!</i> <i>- ¡Déjame! -dijo ella, toda roja de cólera.”</i></p> <p><i>“- ¿Qué importa? - dijo Emma -; ¡cállate!</i> <i>- Es que a mí me gusta enterarme - (...)</i> <i>- ¡Cállate!, ¡cállate!</i></p> <p><i>“Pero la presencia de la suegra y del marido la molestaba.”</i></p> <p><i>“Al día siguiente Charles le pidió que volviera a interpretarle algo.</i> <i>- ¡Vaya, para complacerte!”</i></p>
----------	--

Inconformista	<p><i>“Antes de casarse, ella había creído estar enamorada, pero como la felicidad de este amor no había llegado, debía haberse equivocado, pensaba, y Emma trataba de saber lo que significaban justamente en la vida las palabras felicidad, pasión, embriaguez, que tan hermosas le habían parecido en los libros”</i></p> <p><i>“(…) y no podía imaginarse ahora que aquella calma en la que vivía fuera la felicidad que había soñado”</i></p> <p><i>“Emma por su parte nunca se preguntó si lo amaba. El amor, creía ella, debía llegar de pronto, con grandes destellos y fulguraciones.”</i></p> <p><i>“Le daban tentaciones de escapar con Léon a alguna parte, muy lejos, para probar una nueva vida.”</i></p>
Incompresa	<p><i>“Lo que la desesperaba era que Charles no parecía ni sospechar su suplicio. La convicción que tenía el marido que la hacía feliz le parecía un insulto imbécil, y su seguridad al respecto, ingratitud.”</i></p> <p><i>“Así pues, se tomó la resolución de impedir a Emma la lectura de novelas.”</i></p>
Hipòcrita	<p><i>“Cuando Charles le contó por la noche lo sucedido, Emma se deshizo en improperios contra el colega. (...) Pero ella estaba exasperada de vergüenza, tenía ganas de pegarle.”</i></p> <p><i>“(…) le arreglaba la corbata o escondía sus guantes desteñidos que iba a poner; y esto no era, como él creía, por él; era por ella misma, por exceso de egoísmo, por irritación nerviosa.”</i></p> <p><i>“Pasaron una velada encantadora, en animada conversación, haciendo proyectos comunes.”</i></p> <p><i>“Emma le devolvió la carta [la que anuncia la mort del pare de Charles]; (...) fingió alguna repugnancia.”</i></p> <p><i>“No me siento libre, ya comprendes, si sé que el menor retraso te trastorna de esta manera.”</i></p>
Infeliç	<p><i>“La conversación de Charles era insulsa como una acera de calle, y las ideas de todo el mundo desfilaban por ella en su traje ordinario, sin causar emoción, risa o ensueño.”</i></p>

	<p><i>“Ella hubiera querido que este nombre de Bovary, que era el suyo, fuese ilustre, verlo expuesto en los escaparates de las librerías, repetido en los periódicos (...) ¡Pero Charles no tenía ambición!”</i></p> <p><i>“- Su enfermedad, según parece era una especie de bruma que tenía en la cabeza. (...) Dicen que, después de casarse, se le pasó. - Pero a mí - replicaba Emma - eso me ha venido después de casada.”</i></p> <p><i>“Era por él, sin embargo, por aquel ser, por aquel hombre que no entendía nada, que no sentía nada. (...) Y ella había hecho esfuerzos por amarle, y se había arrepentido llorando por haberse entregado a otro.”</i></p>
Dèbil de salut	<p><i>“Bebió vinagre para adelgazar, contrajo una tos seca y perdió por completo el apetito.”</i></p> <p><i>“Félicité, (...) desabrochaba a la señora, que tenía convulsiones por todo el cuerpo.”</i></p>
Dominant	<p><i>“Se suscribió a La Corbeille, periódico femenino, y al Sylesphe des salons. Devoraba, sin dejarse nada, todas las reseñas de los estrenos de teatro, de carreras y de fiestas (...). Hasta la misma mesa llevaba su libro y pasaba las hojas, mientras que Charles comía y le hablaba. El recuerdo del vizconde aparecía siempre en sus lecturas.”</i></p> <p><i>“Durante cuarenta y tres días Charles no se apartó de su lado. Abandonó a todos sus enfermos; ya no se acostaba, estaba continuamente tomándole el pulso (...)”</i></p> <p><i>“(...) tenía ganas de correr a besarla. <<¡Oh!, no - se decía-, la molestaría.>> Y se paraba.”</i></p> <p><i>“Era la carta de Rodolphe (...). Además, Charles no era de esos que penetran hasta el fondo de las cosas; retrocedió ante las pruebas, y sus celos inciertos se perdieron en la inmensidad de su pena. <<Han debido de adorarla>>, pensó”</i></p> <p><i>“Para agradecerle, como si siguiese viviendo, adoptó sus predicciones, sus ideas; se compró unas botas de charol, empezó a ponerse corbatas blancas.”</i></p>

Relació d'Emma amb Léon Dupis

<p>Enamorament</p>	<p><i>“Fue así como (...) entraron en una de esas vagas conversaciones en que el azar de las frases lleva siempre al centro fijo de una simpatía común.”</i></p> <p><i>“Lo encontraba encantador; no podía dejar de pensar en él.”</i></p> <p><i>“Léon no sabía que, cuando salía desesperado de casa de Emma, ella se levantaba detrás de él para verle en la calle.”</i></p> <p><i>“Léon se le volvía a aparecer más alto, más guapo, (...) aunque estuviese separado de ella, no la había abandonado, estaba allí.”</i></p> <p><i>“Emma pensaba que hacía apenas cuarenta y ocho horas estaban juntos, lejos del mundo, completamente ebrios.”</i></p> <p>[La família necessita els serveis de Léon]</p> <p><i>“- No, por favor, yo iré. (...)</i></p> <p><i>Fueron tres días plenos, deliciosos, espléndidos, una verdadera luna de miel.”</i></p> <p><i>“Se acostaban en la hierba; se besaban a escondidas bajo los álamos; y habrían querido, como dos Robinsones, vivir perpetuamente en aquel pequeño rincón que les parecía, en su plácida dicha, el más grandioso de la tierra.”</i></p> <p><i>“La separación se les hacía insoportable.</i></p> <p><i>- ¡Antes morir! - decía Emma.”</i></p>
<p>Dramàtica</p>	<p><i>“- ¡Ah!, tú me dejarás..., te cansarás..., serás como los otros.”</i></p>
<p>Egoista</p>	<p><i>[León ha anat al cafè amb Homais i ella l'està esperant]</i></p> <p><i>“Emma estaba de pie; sus grandes ojos ardientes le miraban seriamente y casi de un modo terrible. Luego se le nublaron de lágrimas, bajó sus rosados párpados, soltó las manos, y León se las llevaba a su boca cuando apareció un criado avisando que preguntaban por el señor.</i></p> <p><i>(...)</i></p> <p><i>Ahora lo detestaba. Aquella falta a la cita le parecía un ultraje y buscaba otras razones para despegarse de él.”</i></p> <p><i>“(...) no pienses más que en nosotros; ¡ámame!</i></p>

	<i>Ella habría querido poder vigilar su vida, y se le ocurrió la idea de hacerle seguir por las calles.</i>
Capritxosa	<p><i>"(...) anhelaba amores de príncipe. Pensaba en él, en León. Entonces habría dado todo por una sola de aquellas citas que la saciaban."</i></p> <p><i>"Se conocían demasiado para gozar de aquellos embelesos de la posesión que centuplicaban su gozo. Ella estaba tan hastiada de él como él cansado de ella. Emma volvía a encontrar en este adulterio todas las soserías del matrimonio."</i></p> <p><i>"Acusaba a León de sus esperanzas decepcionadas, como si la hubiese decepcionado; y hasta deseaba una catástrofe que le obligase a la separación, puesto que no tenía el valor de decidirse a romper."</i></p>

Relació d'Emma amb Rodolphe.

Enamorament	<p><i>"Entonces ella lo miró como quien contempla a un viajero que ha pasado por países extraordinarios (...)"</i></p> <p><i>"Se repetía: << ¡Tengo un amante!, ¡un amante!>>, deleitándose en esta idea, como si sintiese renacer en ella otra pubertad."</i></p> <p><i>"Se abrazaron y todo su rencor se derritió como la nieve bajo el calor de aquel beso."</i></p> <p><i>"En efecto, aquella ternura crecía de día en día, a medida que aumentaba el rechazo en su marido."</i></p> <p><i>"Cuando él iba a venir, llenaba de rosas sus dos grandes jarrones de cristal azul, y arreglaba su casa y su persona como una cortesana que espera a un príncipe."</i></p> <p><i>"No hay desierto, precipicio ni océano que no atravesara contigo."</i></p>
Submisa	<p><i>"Y alargaba el brazo y le estrechaba la cintura. Ella trataba débilmente de desprenderse. Él la retenía así, caminando."</i></p> <p><i>"La humillación de sentirse débil se tornaba en rencor que los placeres atemperaban. No era cariño, era como una seducción permanente. Rodolphe la subyugaba. Ella casi le tenía miedo."</i></p> <p><i>"Te quiero tanto que no puedo pasar sin ti, ¿lo sabes bien?"</i></p>

	<p><i>“¡Pero yo no tengo a nadie en el mundo!, tú lo eres todo para mí.”</i></p> <p><i>“(...) Rodolphe percibió en este amor otros gozos que explotar. Juzgó incómodo todo pudor. La trató sin miramientos. Hizo de ella algo flexible y corrompido.”</i></p> <p>[Rodolphe li promet que s’escaparan junts, però la deixa plantada amb una carta.]</p> <p><i>“Rodolphe releyó la carta.</i></p> <p><i>- (...) habrían hecho falta aquí unas lágrimas pero no puedo llorar, no es culpa mía.</i></p> <p><i>Y, echando agua en un vaso, Rodolphe mojó en ella su dedo y dejó caer desde arriba una gruesa gota (...).”</i></p> <p>[Moments després, Emma llegeix la carta i reacciona:]</p> <p><i>“Miraba a su alrededor con el deseo de que se abriese la tierra. ¿Por qué no acabar de una vez? ¿Quién se lo impedía?”</i></p> <p><i>“En cuanto al recuerdo de Rodolphe, lo había sepultado en el fondo de su corazón (...). De aquel gran amor embalsamado se escapaba un aroma que, atravesándolo todo, perfumaba de ternura la atmósfera inmaculada en que quería vivir.”</i></p> <p>[Deu diners i pensa que Rodolphe la podria ajudar]</p> <p><i>“(...) el recuerdo de Rodolphe, como un gran relámpago en la noche oscura, le había llegado al alma. ¡Era tan bueno, tan delicado, tan generoso!”</i></p>
--	---

Emma amb altres personatges

Insensible	<p><i>“Se oía llorar a Nastasie. Él le tenía afecto a aquella pobre chica. (...)</i></p> <p><i>- ¿La has despedido de veras?</i></p> <p><i>- Sí. ¿Quién me lo impide?”</i></p> <p><i>“Por otra parte, ya no ocultaba su desprecio por nada ni por nadie.”</i></p>
Exigent, superior	<p><i>“Emma tomó a su servicio a una joven de catorce años (...). Le prohibió los gorros de algodón, le enseñó que había que hablarle en tercera persona, (...) a vestirla, quiso hacer de ella su doncella.”</i></p>

	<i>“Reñía duro a su criada, luego le hacía regalos o la mandaba a visitar a las vecinas (...).”</i>
Manca d’esperit maternal	<i>“Un día, Emma sintió el deseo de ver a su niñita, que habían dado a criar a la mujer del carpintero.”</i> <i>“- Bueno, ¡déjame ya! - le dijo, empujándola con el codo. Berthe fue a caer al pie de la cómoda.”</i> <i>“<<Es una cosa extraña - pensaba Emma, ¡qué fea es esta niña!>>”</i>
Desagradable	<i>“La despedida de suegra y nuera fue seca. Durante las tres semanas que habían estado juntas no habían intercambiado cuatro palabras (...).”</i> <i>“Después se deshizo de la familia Homais, despidió sucesivamente a las demás visitas (...).”</i>

Josephine March

Masculina, per la època que viu	<i>“Ya me parece bastante malo ser una chica cuando lo que me gusta son los juegos, los trabajos y la forma de comportarse de los muchachos.”</i>
Protectora i familiar	<i>“Ahora que papá no está, yo soy el hombre de la casa”</i> <i>“Me voy a esforzar por mejorar para que papá no se sienta defraudado cuando vuelva [de la guerra].”</i> <i>“¿Agradarme que alguien quiera llevarse a Meg lejos de nosotras? ¡No, gracias!”</i> Respecte el casament de Meg: <i>“Como me gustaría poder casarme con Meg yo misma para mantenerla sana y salvo dentro de la familia”</i> <i>“Yo quería a muy pocas personas y le horrorizaba que el afecto que le profesaban desapareciese o fuese menos intenso.”</i> <i>“Ya nada será como antes. He perdido a mi amiga más querida.”</i>

Comportament únic, que la seva família, especialment Meg, intenta reprimir perquè el considera poc femení.	<p><i>“No escondas las manos en la espalda, no mires fijamente a nadie ni digas <<¡Por Cristóbal Colón!>>”</i></p> <p><i>“- Jo, ¡has estado corriendo! ¿Cómo has podido? ¿Cuándo vas a dejar de retozar como una niña?”</i></p> <p><i>- Nunca, hasta que esté vieja, rígida y tenga que usar un bastón.”</i></p>
Treballadora	Comença a treballar quan la seva família perd tota la riquesa intentant ajudar un amic pobre.
Competitiva	<i>“A pesar de su fama de tramposos, los yanquis suelen ser generosos con sus enemigos - explicó Jo lanzando al muchacho una mirada que lo hizo enrojecer-, sobre todo cuando van a derrotarlos - añadió mientras ganaba el partido con un inspirado tiro y sin rozar la bola de Kate.”</i>
Impulsiva (per ser una dona d'aquella època)	<p><i>“La tía me preguntó si abría tanto la boca para devorar el libro de golpe. <<Ojalá pudiese hacerlo y terminar de una vez>> respondí sin pretender ser impertinente.”</i></p> <p>Sospita que Amy li ha agafat el seu llibre.</p> <p><i>“Jo se puso colorada y se abalanzó sobre ella de inmediato - No te perdonaré mientras viva.”</i></p>
Orgullosa, qualitat que relacionen amb la seva masculinitat	<i>“Jo sintió el impulso de descansar la cabeza en el regazo de su madre y llorar toda la rabia y la pena; pero el llanto era una debilidad impropia de un carácter masculino como el suyo y, además, se sentía demasiado herida para perdonar tan pronto”.</i>
Reflexiva (s'adona dels seus errors)	<p><i>“Todo es culpa de mi mal carácter. Intento superarlo pero, cuando creo que lo he logrado reaparece con más fuerza que nunca. ¡Oh mamá! ¿Qué debo hacer?”</i></p> <p><i>“Estoy tan fuera de mí que podría hacer daño a alguien y disfrutar con ello”.</i></p>

	<p><i>“Había conocido no solo el amargo sabor del arrepentimiento y la desesperación, sino también la dulzura de la abnegación y el dominio de sí misma”</i></p> <p><i>“¡Oh, no, mi abominable manía de hablar sin medir las palabras! ¿Cuándo aprenderé a refrenar la lengua?”</i></p>
Busca l'exemple de la seva mare per millorar com a persona	<i>“La paciencia y la humildad que reflejaba el rostro amado eran la lección que Jo necesitaba.”</i>
Lliure	<p>Meg: <i>“Belle dice que las muchachas pobres no tienen posibilidad de encontrar un buen marido si no lo hacen por llamar la atención.</i></p> <p>Jo: <i>Entonces, nos quedaremos solteras.”</i></p>
Decidida	<p>La seva germana Meg intenta que no porti un barret quan van a una festa de casa en Laurie:</p> <p><i>“Claro que pienso llevarlo. ¡Es estupendo! (...) Además, si me siento cómoda, me da igual parecer un chico.”</i></p>
Exemple per la seva germana Beth	<p>Meg: <i>“Qué vamos a hacer con esta chica? Dudo que nunca se comporte como una señorita”.</i></p> <p>Beth: <i>“Espero que nunca lo haga; es muy divertida y la quiero por cómo es.”</i></p>
Bona escriptora	<p>Després que el diari li publiqui un conte:</p> <p><i>“La señora March se sintió muy orgullosa de su hija”</i></p>
Generosa	<p><i>“¡Soy tan feliz! Dentro de un tiempo podré mantenerme y ayudaros a todas.”</i></p> <p><i>“Entonces comprendí que tenía algo de valor y, sin pensar, entré y pregunté si compraban cabello y cuánto me darían por el mío.”</i></p> <p><i>“Convencida de que el dinero otorgaba poder, decidió lograr ambos a la vez...no solo para ella, sino para sus seres más cercanos, a los que quería más que a sí misma.”</i></p>
Poc interessada en l'amor	<i>“Pobre de mí. ¡No entiendo nada del amor ni esa clase de tonterías!”</i>

	<p><i>“Me divierte ver a otros flirtear, pero me sentiría estúpida si lo hiciese yo.”</i></p> <p><i>“Yo no soy de las que agradan a los hombres. Nadie me querrá, y es una suerte, porque en toda familia debe haber una solterona”</i></p> <p>Laurie explica com actuarà quan un home es fixi en ella: <i>“No das a nadie la oportunidad de conocerte, no dejarás que nadie vea tu lado dulce y lo tratarás mal.”</i></p> <p>Parlant amb la seva mare: <i>“Tal vez esté equivocada y sea simplemente una cuestión de vanidad, pero temo que Laurie esté tomándome demasiado cariño. (...) Creo que es preferible que me marche antes que esto vaya a más.”</i></p>
Desitja ser un home, per tots els avantatges que tenen.	<p><i>“¿Por qué no habremos nacido todas hombres? ¡Entonces no tendríamos de qué preocuparnos!”</i></p> <p>Laurie: <i>“Iré a Washington a ver a Brooke.”</i> Jo: <i>“Si fuese un chico, me escaparía contigo y lo pasaríamos en grande, pero soy una pobre chica y he de comportarme con propiedad y volver a casa.”</i></p>
Creativa	<p><i>“Jo no creía tener un don pero, cuando la inspiración la visitaba, se entregaba por entero a la escritura y su vida le parecía feliz, ajena a las necesidades, las preocupaciones y el mal tiempo; se sentía a salvo...”</i></p>
Fama de ser grollera	<p>Fragment de la narració del dia de la fira elegant i selecta de la senyora Chester:</p> <p><i>“Solicitó la colaboración de Amy, pero no así la de Jo, que atravesaba una época gobernada por el orgullo y que habría de experimentar varios duros reveses aún para aprender a suavizar sus modos.</i></p> <p>(...)</p> <p><i>- Siempre pasa lo mismo (...) ¡No es justo! ¡No lo es!”</i></p> <p>Marmee: <i>“La tía me explicó que le desagradaron tus malos modos y tu afán de grollera.”</i></p>

Reservada, sobretot amb gent desconeguda	<p>Fragments d'una carta que envia a la seva família quan marxa a Nova York a fer d'institutriu als nens de la família Kirkle:</p> <p><i>"Puedo comer con las niñas si lo prefiero, en lugar de sentarme a la mesa grande (...)porque, aunque no lo creáis, soy bastante tímida."</i></p> <p>Explica la festa de cap d'any, quan anava disfressada de Senyora Malaprop:</p> <p><i>"Nadie imaginó que era la callada y altiva señorita March (todos me consideran una mujer fría y estirada, porque es como suelo mostrarme ante los mequetrefes)."</i></p>
--	--

Josephine Madura.

Madura	<p><i>"Llegué a la conclusión de que, a pesar de los errores cometidos, voy progresando poco a poco."</i></p> <p><i>"Ahora estoy casi siempre contenta, trabajo con ganas y me intereso por los demás más que antes, lo que está muy bien"</i></p> <p><i>"Puede que tengas más años que yo, pero, en lo relativo a los sentimientos, yo soy más madura, Teddy. (...) Este año ha sido tan duro que me siento como si hubiese cumplido los cuarenta."</i></p>
Perseverant	<p><i>"...el fracaso de la novela enfrió su ánimo. (...) Pero su capacidad para levantarse y volver a empezar tras cada caída era tan grande."</i></p>
Oberta a l'amor del senyor Baher	<p>Escolta el seu amic debatre sobre filosofia, a continuació:</p> <p><i>"Así fue como Jo comprendió que los valores son mucho más que el dinero, la posición social, la formación intelectual o la belleza (...) si la excelencia era <<verdad, reverencia y buena voluntad>>, entonces el señor Baher no solo era un hombre bueno, sino excepcional."</i></p> <p><i>"Valoraba su consideración, codiciaba su respeto y se esforzaba por ser digna de su amistad":</i></p>

	<p><i>“No tengo porque ser una santa amargada ni una pecadora egoísta, supongo que las solteras pueden vivir a gusto cuando se acostumbran a la idea pero...”</i></p> <p><i>“Como Jo no sabía abrir su corazón de una manera decorosa, trataba a toda costa de frenar sus sentimientos (...) Temía que los demás se riesen de ella si se enamoraba después de haber defendido con tanto denuedo su independencia.”</i></p> <p><i>“¿Quién me mandaba a mi ponerme mis mejores galas y salir a dar vueltas con la esperanza de encontrarme con el profesor? ¡Qué vergüenza Jo!”</i></p>
Fidel al seus valors	<p>Sobre els seus nous manuscrits, els quals no la fan estar orgullosa:</p> <p><i>“He actuado sin pensar y me he hecho daño a mí misma y a otros solo por conseguir algo de dinero... ¿Qué haría si lo descubriesen en casa o llegasen a manos del señor Baher?”</i></p>
Capaç d'enfrontar-se al seus sentiments	<p>Quan Laurie li declara oficialment el seu amor:</p> <p><i>“No sé por qué no soy capaz de amarte como esperas. (...) ¡Oh Teddy, lo lamento! Si te sirve de algo, daría la vida por ti.”</i></p> <p><i>“¿Cómo alegrar a otros si toda la luz, calidez y belleza de su universo parecían haberse ido cuando Beth dejó este mundo?”</i></p>
Ferma davant la llibertat	<p><i>“No creo que me case jamás. Estoy muy bien así, valoro mi libertad y no tengo prisa por perderla a cambio de ningún hombre”</i></p>
Entregada, sobretot quan Beth és a punt de morir	<p><i>“Trabajaré, rezaré y lucharé contra esto. No te dejaré marchar, tiene que existir una manera, no puede ser demasiado tarde. Dios no puede ser tan cruel como para arrancarte de mi lado.”</i></p> <p><i>“Aún no me resigno (...) no permitiré que creas que estás peor.”</i></p> <p><i>“Des de que Beth anunció: << Me siento más fuerte cuando estás a mi lado>> Jo no se separó de ella ni un segundo.</i></p>

Com Beth la veu:	<i>"Tú eres la gaviota, Jo, fuerte y salvaje, enamorada del viento y de las tormentas, capaz de adentrarse en el mar y vivir feliz en soledad."</i>
Juganera	Li agrada jugar amb els fills de la seva germana Meg: <i>"La tía Dodo era la confidente y compañera de juegos favorita de ambos niños y, una vez reunidos, el trío ponía la casa patas arriba."</i>
Conscient del seu canvi (Es casa amb Baher i té dos fills, Teddy i Rob. Vol obrir una escola d'acollida per nens i nenes: <i>"Fritz les enseñará (...), yo me encargaré de darles de comer, cuidarlos, mimarlos y reñirlos."</i>)	Baher li pregunta què hagués passat si se li hagués declarat mesos enrere. Jo contesta: <i>"En aquel momento no tenía corazón"</i> <i>"La vida que quería entonces ahora me parece egoísta, solitaria y fría. No he perdido la esperanza de escribir un buen libro algún día pero puedo esperar y estoy segura de que será para mejor, porque podré inspirarme en escenas como esta."</i>

Nora Helmer

Complaent	<i>"Va ser poc després de néixer l'Ivar. Però naturalment havíem de marxar.(...) I a en Torvald li va salvar la vida."</i> <i>"Puc arreglar la casa perquè sigui agradable i càlida, tenir-la com a en Torvald li agrada!"</i> <i>"...per això em vol tenir per ell tot sol, com diu sempre. Als primers temps ja es posava gelós si em sentia parlar de les persones entre les quals he crescut i que sempre he estimat. I naturalment me'n vaig haver d'abstenir."</i>
Tractada d'inferior, com una nina	<i>"SRA LINDE: ...i és doblement bonic venint de tu, que coneixes tan poc les vicissituds i les dificultats de la vida. (...)</i> <i>NORA: Ets com els altres! Tots us penseu que no sóc capaç de fer res seriós"</i> <i>"Podríem dir que ara és per a ell dona i filla a la vegada. I això és el que, des d'avui, has de ser per a mi, pobre i petit ésser desconcertat i desemparat!"</i>

	<p>“NORA: (...) mai no ens hem assegut a parlar seriosament de coses importants. HELMER: Però, estimada Nora, vols dir que haurien estat coses del teu interès?”</p> <p>“Aquí, a casa teva, he estat la dona nina, igual que vaig ser la filla nina a casa del meu pare. I els nens també han estat les meves nines.”</p> <p>“Mai no m’heu estimat. Senzillament us ha semblat encantador enamorar-vos de mi.”</p>
Juganera	“Puc jugar amb els nens i rebolcar-m’hi per terra!”
Entregada	Comet un frau, demanant a Krogstad que falsifiqui la firma del seu pare, per aconseguir els diners necessaris per pagar el viatge del seu marit.

Nora empoderada

Poderosa i decidida	<p>“HELMER: Mai..., mai no has estat feliç? NORA: No, només estava alegre.”</p> <p>“HELMER: (...) Ara ve el temps de l’educació. NORA: L’educació, de qui? La meva o la dels nens? HELMER: La teva i la dels nens, estimada Nora. NORA: Ai, Torvald, tu no ets l’home que em pugui educar per fer de mi la dona que necessites.”</p> <p>“Abans tinc davant meu un altre deure. Haig d’educar-me a mi mateixa. I tu no ets home per ajudar-me a aconseguir-ho. Me n’haig de sortir tota sola. I per això ara et deixo.”</p> <p>“Haig d’estar totalment sola, si em vull aclarir amb mi mateixa i amb tot el que m’envolta.”</p> <p>“HELMER: T’has tornat boja! No ho pots fer! T’ho prohibeixo! NORA: Des d’ara, no té sentit prohibir-me res. M’emporto les coses que són meves. No vull res de tu, ni ara ni mai.”</p> <p>“HELMER: T’haig de recordar els deures amb el teu marit i amb els teus fills? NORA: Tinc altres deures tan sagrats com aquests. HELMER: No, no els tens! Quins altres deures podrien ser? NORA: Els deures amb mi mateixa.</p>
---------------------	---

HELMER: *Abans que res ets esposa i mare!*

NORA: *Ja no ho crec, això. Crec que, per damunt de tot, sóc un ésser humà com ho pugués ser tu...o que, en tot cas, haig de provar de tornar-m'hi."*

"Em sap greu, Torvald. Sempre t'has portat bé amb mi. Però no hi puc fer res: ja no t'estimo"